

CONVORBIRI LITERARE

REVISTA LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA «JUNIMEA» DIN IAȘI LA 1 MARTIE 1867
EDITATĂ DE UNIUNEA SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

demnitatea păcii

Secolele de existență zbuciumată din istoria acestei țări, multe la număr, un adevărat destin al luptei pentru afirmarea și păstrarea ființei naționale, au născut o vocație: vocația păcii. Istoria românilor consemnează un mare număr de conflicte militare, numai că aflând circumstanțele acestor conflicte, observi imediat că la mijloc n-au fost poftite expansioniste, ci acel refuz hotărât de a îngenunecha în fața năvălitorilor, că acest popor a fost silit de alții să se bată, a fost silit de acei care visau să schimbe hărțile, sfidând drepturile sacre ale statorniciei. Această aproape neîntreruptă „stare de urgență” n-a rămas fără urmări în psihologia națiunii, conturând două dominante: oroarea de război, de violență, pe de o parte, și o excepțională capacitate de rezistență, de sacrificiu, în ultimă instanță o imensă vitalitate în momentele de cumpănă, de aspru conflict, pe de altă parte. Ieșind mai puternic din confruntarea cu restricțiile de tot felul, acest popor a realizat, în ultimele cinci sferturi de veac, prin luptă și uriașe jertfe, ceea ce secole de-a rândul a fost un vis mereu curmat de voința lacomă și setea nepotolită de putere a cuceritorilor de profesie. În 125 de ani el și-a făurit un stat național, și-a cucerit independența de stat, și-a desăvârșit unitatea națională. Dar nu numai atât. Toate aceste izbînzi, pe cit de legitime, pe atît de dificile, au fost mereu amenințate, legitimitatea lor a fost uneori contestată, ele au trebuit să treacă prin focul a două conflagrații mondiale, circumstanțe-limită în care ființa națională a fost apărută cu prețul a sute de mii de vieți.

O astfel de experiență dramatică a conferit noțiunii de pace un sens mai complex, un sens al demnității: pacea înseamnă în primul rînd posibilitatea de a trăi în afara oricărei umilințe și oprîmări, de a pune în valoare pe deplin capacitățile creatoare ale oamenilor, de a justifica și realiza cele mai nobile idealuri umaniste.

În lumea contemporană, spectrul războiului a căpătat dimensiuni planetare, el pune în pericol însăși existența speciei, însăși demnitatea ei. E ceea ce face ca, în zilele noastre, „reacția în lanț” a mișcărilor pentru pace să capete aspectul unei revolte a demnității care vede hotărîte, peste voința popoarelor, măsuri menite să amplifice un potențial de distrugere devenit demult absurd. Munca a milioane de oameni, imense resurse materiale și de gândire se convertesc în gigantică forță distrugătoare. A transforma nonsensul acestei relații în „logica” înarmării ca șansă de menținere a păcii echivalează cu un atentat la adresa rațiunii, care e una dintre cele mai revelatorii trăsături ale demnității umane.

Învățămintele dramatice ale istoriei nu pot fi falsificate prin asemenea sofisme, dimpotrivă, ele oferă șansa unei experiențe care poate așeza lucrurile pe făgașul lor normal. Poporul român a plătit scump această experiență al cărei câștig înseamnă azi, între multe alte lucruri, luciditate și hotărîre fermă în toate acțiunile destinate salvării păcii. E motivul pentru care România socialistă, conducătorul ei, președintele Nicolae Ceaușescu, duc o luptă neobosită, exemplară pentru realizarea dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare. În aștea și aștea împrejurări, secretarul general al partidului a arătat că dreptul fundamental al popoarelor e dreptul la viață, la pace, că trebuie să facem totul, pînă nu este prea tîrziu, pentru ca acest drept să-și impună legitimitatea, pentru ca oamenii planetei să trăiască și să muncească în liniște, încrezători în idealurile lor de mai bine.

Aniversînd în acest an patru decenii de la istoricul act revoluționar de la 23 August, poporul român își sărbătorește un început de drum nou, drum al realizărilor fără precedent la scara istoriei. Știind că pacea și independența au stat la temelie muncii libere și demne care a asigurat aceste realizări, oamenii României socialiste, indiferent de naționalitate, vîrstă ori profesie, se implică hotărît, la chemarea partidului, a secretarului său general, în tot ceea ce poate contribui la promovarea și triumful păcii și demnității, la realizarea unei lumi a dreptății și progresului, a șanselor și posibilităților de acces, egale pentru toate popoarele, la cuceririle științei și tehnicii, de exprimare a capacităților și valorilor creatoare specifice. Prestigiul internațional al țării noastre se întemeiază tocmai pe consecvența prin care ea își afirmă vocația păcii. Voința de pace a popoarelor își găsește în politica externă a României, a președintelui Nicolae Ceaușescu, una din expresiile cele mai energice, cele mai clarvăzătoare.

CONVORBIRI LITERARE

În celelalte pagini :

Aniversări : Otilia Cazimir, Nicolae Țațomir, Eugen Barbu, Nicolae Breban, Florin Mugur • Versuri de Ovidiu Genaru • Cronică literară • Panoramic editorial • Convorbiri cu școala : Marin Preda (fișier didactic) • Contexte • Dialogul artelor : „Tineretea unui teatru” • Magazin • Convorbiri literare prin corespondență • China — Chipuri și culori, însemnări de călătorie de Mircea Radu Iacoban

Liviu SUHAR :

„Domnițe“

antirăzboinică

Lebăda umblă peste stradă nebună
duce pe aripi o poartă de măr
are creștetul răstîgnit pînă-n lună ;
poartă pene de adevăr.

Umblă pe stradă în pene de doliu
lebăda neagră : ce ciudat peisaj
memoria morții turbează-n fotoliu
invocația se răstoarnă-n picaj.

„Zic spre voi adevăr și răbdare,
memoria morții în chenare se coace
duceți bombele toate la crematoare
planeta dorește să existe în pace.

Adevăr vă zic vouă, e secolul gata
mileniu-i pe ducă, alt mileniu-i pe drum”,
lebăda neagră, pe stradă-i, ciudata
ființă îmbrăcată în doliu și fum.

Umbra ei trece pe stradă nebună
duce pe aripi o poartă de soc
are creștetul răstîgnit pînă-n lună
vrînd să aducă planetei noroc.

Emilian MARCU

pîine de țară

Ape de Țară
Cu nume de Țară
Cu valuri de luceferi și flori
Luminile lor trecute-n uzine
Coloane de încredere ale
Anilor noștri viitori.

Piine de Țară
Cu nume de Țară
Cu semnul muncii în miez
Sceptrul izbînzii pe care-l
Poartă poporul spre împlinirea
Visului-crez

Munți de Țară
Cu nume de Țară
Cu semnul luminii pe pisc
Aripi de vultur mă înfioară
În zborul spre-un nesfîrșit obelisc.

Dumitru GRIGORAȘ

tezaur

„unde mi-e inima florilor? dăruită-i demult tuturor“

Nu prea departe de Piața Centrală a Iașului, pe strada Bucușescu, la numărul 4, se află o căsuță nu prea arătoasă, „un cuib discret și autentic“, cum nota un vizitator în Cartea de onoare, cu pomi și zorele, în care a trăit și a scris poeta de mare sensibilitate Otilia Cazimir care, prin opera ce ne-a lăsat-o, a adăugat „o piatră în plus la temelia noastră spirituală“. Aici, după propria-i marturisire, a venit la vârsta de 4 ani și s-a întrebat adesea: „Unde mi-e inima florilor?“ Și și-a răspuns: „Dăruită-i de mult tuturor / Când o fi să mă duc, să mă duc, / Pentru voi am să întrezir din mers / Să mai rup, să mai fur, să v-aduc / Cite-un gând, cite-un vis...“. Stihurile de mai sus, ale celei ce ne-a lăsat-o bogată zestre, care sporește „tezaurul artei și literaturii românești“, sînt încrustate pe placa de marmură așezată pe peretele vîrui în alb al modestului lăcaș de cultură pe care l-am vizitat într-una din zilele acestui februarie în care se împlinesc 90 de ani de la nașterea poetei.

În holul casei memoriale se află două vitrine. M-am oprit mai întâi în fața celeia în care este expusă cartea „Prietenii mei scriitori...“ cu semnăturile autografe ale lui Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, George Topirceanu, Garabet Ibrăileanu... Cu permisiunea ghidului, am scos-o din vitrină și am răsfoit-o. Privirea mi s-a oprit la rîndurile în care poeta spune că nicăieri nu s-a simțit mai în largul ei, mai acasă la ea „decît acolo, pe Valea Moldovei și a Siretului, care-și înscamnă drumul cotit prin zăvoaie cu o diră aurie și scîmboasă de ceață“ și că s-a născut și a trăit „cei dintîi ani ai copilăriei la țară, lângă Roman, pe malul Moldovei. Și cred că prima mea amintire conștientă a fost scîlăpirea orbitoare a cerului sfîrșimat în nenumerate cioburi peste întinsul apelor aceluia riu“.

Am răsfoit apoi volumul de poezii scrise în perioada 1923-1953, care, cum afirmă în postfața reputatului profesor și critic Constantin Ciopraga, disting poeta „prin finețe și simplitate“, printr-o „sensibilitate înțelegătoare față de o lume care se vrea scîldătită în lumină“.

„Cînd sufletul s-a cînt mă-mbie“, spunea poeta „Nu sună-a greu, nu sună-a

gol“. Și sufletul a îmbiat-o să scrie în vremea în care se înfăptuia marele proces în care oamenii, ținuți în întinerie ani de-a rîndul, erau acum chemați să lege „slovă slobodă de slovă“. Erau chemați să lege slovele „în cartea fără început“. Prin versuri vibrante Otilia Cazimir prezintă dascălul care le spunea semenilor săi: „Vom scrie, frate, și de dragul lor, / Al celor mulți, care de mult ne-așteaptă. / Vom face bătuții în palma drăpăntă“ pentru că „De pe moșia cînt o țară, / Nu mai pornesc doar vorbe de ocară, / Cu sfîchi de bici peste spinări plecate“. Și mai departe li se adresează: „Întinde-mi mîna, frate, / E primăvară... / Nu simți mireasma tînră de ghiocei? / Ți-e slava încă strîmbă, poate... / Dar pune mîna cu nădejde pe condei / Și strînge-l voinicete / Ca-ntr-un clește: / Cu trudnică migală a meșteșugului, / Înfige-n inimi vorba ascuțită, / Ca în țărîna fierul plugului... / Cu floare-n gînd, cu floare la ureche, / Apucă și plavazul, și mistria, / Și lumii tinere frămîntîi bucuria! / E primăvară, frate, primăvară... / Deschide usa, ieși în vînt afară / Și înainte“.

În aceeași vitrină sînt expuse volumele: „Baba iarna într-o sat“, „A murit Luchii“, „Jucării“ și „Scrieri în proză“.

Din cea de a doua vitrină aflăm cum a debutat cu poezia „Noaptea“, în numerele 11-12 din decembrie 1912 ale revistei „Viața Românească“. În loc de semnătură, poeta „desenase“ trei stelețe. Cu motto-ul „Răspuns unui poet“, după criterii pur sentimentale, Garabet Ibrăileanu i-a dat numele de familie, iar Mihail Sadoveanu pe cel de botetz.

Citînd revista „Însemnări ieșene“, din 1938, aflăm că Otilia Cazimir a publicat în paginile ei fragmente din romanul „În tirgusorul dintre vii“.

Într-o scrisoare autografă, din 4 iulie 1937, Gr. T. Popa, care se afla în conducerea revistei „Însemnări ieșene“, împreună cu Mihail Sadoveanu și Mihail Codreanu, o roagă pe poeta să-i trimită și alte poezii pentru că știe că are „cît să publice un volum întreg“. O roagă, de asemenea, să contribuie „la aranjarea materialului rămas de la Topirceanu“. Ii sugerează ca împreună cu

Sadoveanu, singurii în măsură, să-i îngrijescă opera postumă și s-o prezinte „în condiții demne de el“. Autorul scrisorii spune că ar „dori foarte mult să se publice ineditalele lui — e vorba de Topirceanu — în „Însemnări ieșene“, revista pe care a însușit-o și a construit-o împreună cu noi de la început și în care-și pusese atîta nădejde“.

Într-o altă scrisoare, Demostene Botetz o îndeamnă să trimită din creația sa la „Viața românească“ și o informează că traducerea lui Topirceanu peste hotare „se bucură de mare succes“.

Din scrisorile autografe — una către Filiala Iași a Uniunii Scriitorilor și alta către Editura pentru Literatură din București — vizitatorul află intențiile poetei de la începutul anilor 1960, de a completa unele lucrări, de a le aduna și revedează pentru un „volum antologic“.

Manuscrisul autograf al poeziei „Dragoste“, o fotografie la redacția „Viața românească“, alături de Ibrăileanu, Stere, Izabela Sadoveanu, Mihail Sadoveanu, Diamandi, Carp ș.a., carnetul nr. 274 de membru al Uniunii Scriitorilor, premiile Academiei și ordinele acordate de statul nostru, întregesc bogata vitrină în care este oglîndită viața și activitatea poetei „gingășilor miniaturale“.

În cele două camere în care a locuit sînt expuse mobilierul și obiectele care au aparținut și de care s-a folosit poeta. Pe biroul de lucru se află ultimul manuscris „Nu vreau să uit, nu vreau să uit nimic din tot ce a fost...“.

Nici noi nu vom uita nemuritorile ei versuri în care a cîntat florile castanilor „drepti cu frunzele înstelate“, florile din cîmp și din grădini, florile de liliac și de nalbă, panseluțele și ghioceii și „mugurii grădini“ care se deschid primăvara, și florile gutuilor „cu seamă de rugină“, și strugurii străvezii cu boabe grele, — ciorchine galbene de chihlimbar, — care „au adunat poleiul fin din stele...“.

Nu vom uita nici cîntecele de leagăn și de pace pentru ca milioanele de mame care cîntă seara „Dormi, puil mamei dormi...“ doresc, atunci cînd se trezesc dimineața, „Să fie-o zi cum n-a mai fost încă zi...“ Să nu mai plece tata la război, / Să nu mai fie lacrimi și ruine, / Să nu mai moară inima din noi, / Să nu rămîna-ai nimănui copii ca tunc... Prea mult sîntem acum, ca să ne frîngă. Prea drepti sîntem în fața clipei care trece, / Și ochii noștri nu mai vor să plîngă. / Nici capetele noastre să se plece, / Dormi, puil mamei... Dă mi-nuța-ncoaace: / Cînd tei trezi din somn — să fie pace!“

Lăzar BĂCIUCU

convorbiri — 1884

Red(actorul) Iacob Negruzzi, senator și academician, în 1884 fiind transferat ca profesor de drept civil de la Universitatea din Iași la cea din București, publică în capul revistei un raport (e drept, științific) adresat lui D. A. Sturza, ministru de externe și totodată președinte al Academiei. Autorul raportului (intitlat *O explorare în Arhiva de Stat și la Biblioteca Națională din Veneția*), G. Frollo, este și el profesor la Universitatea din București, se dovedește specialist și sîrguincios în chestiuni de arhivistică, admite și respinge informații ale predecesorilor, printre care, dintre români, C. Esarcu, în efortul de a căuta și extrage știri privitoare la istoria națională din înmusele depozite de documente ale Republicii dogilor, secole întregi ținute sub cea mai aspră interdicție. Catalogul prezentat este imens, unele extracte vorbesc de recunoașterea foarte îndepărtată a latinității provinciilor carpato-dunărene, altele prezintă demersuri ale voievozilor (unul solicitînd o „arcă“ pentru voiaj transmediteranean) etc., etc. aya încît ne întrebăm și azi, aidoma lui G. Frollo, dacă specialiștii noștri vor parcurge curînd toate sursele documentaristice venețiene posibile, epuizîndu-le.

Grupajul eminescian de poezii: *Lasă-ți limea... Somnoroase pasărele... Din valurile vremii... Cînd amintirile... Pe lingă plopii jură soț... Adio, De-om adormi... Te duci... Se bate miezul nopții... Peste vîrfuri trece luna... De-o(r) trece anii... (versul titular este corect!), Diana, Cu mine zilele-și adoagii... Ce e amorul?... Criticilor mei, La mișloc de codru... (în formă populară), Ce te legeni... (în formă populară), paginat imediat în continuare, denumirile exact transcrise mai sus, arată, printre altele, ezitarea momentană a poetului de a „pune“ titluri, sfîngîndu-le zețarilor, mai probabilă decît ades presupusele intervenții redacționale și încă neobișnuită decizie a lui Eminescu (cercului intim) de a da la ȩpar cam tot ce pîrea „definitiv“, după succesul capodoperelor din numărul precedent. Amintim, în treacăt, pornind de la o însemnare publicată în „Flacăra Iașului“ din 12 ianuarie a.c. de către Virgil Cuțuțaru, că localizarea geografică a ploilor jură soț e mai curînd bucureșteană după studiul genezei poeziei, iar la Iași, în afara de Bucium și locuința Veronicăi, numai cartierul Tîtarăsi a beneficiat de două propuneri „sigure“. Strada Leagănelui de copii, într-adevăr, mai arată și azi un singur plop încercat de ani, înfruntînd vremea tot fără soț...*

O istorie fîrîncască de W. de Kotzebue, în ciuda întîmplărilor năpraznice, narate și ele prea explicativ, nu reușește să închege un conflict pe măsură ori să impună caractere viabile. Ca într-un mozaic deconturat de excesul liric, unele pietre colorate strălucesc totuși prin acuitatea observației realiste și transpunerii ei grîjilive în aleștura etnografică. Ochiul e al vizitatorului care „vede“ acoperisurile de trestie și paie ale caselor țîrănești, cum se face „exotica“ mîmăligă, luarea la oaste, costumul național și îmbrăcămînta zilnică, hrana păsărilor de curte, bocetele țigănești, alcătuirea podurilor umblătoare, treieriișii cu cai, rachii în care înoată „semințe de ardei roș“, rîpirea regizată a fetelor, balade pomonide de „corabia din Farigrad“ în plină zonă montană etc. Sigur că excesele „scriitoricești“ îl prezintă pe un personaj „pirlit de soare“ încă în vremea dezghețului, dar aspectul strict documentar al prozelor lui Kotzebue este egal cu al tuturor însemnărilor de călătorii în epocă.

La Bibliografie aprecieri privind ediția princeps din *Operele Prințului Demetriu Cantemir* patronată de către Academie (prin Gr. Tocilescu) după manuscrisele muzeului petersburghez, iar din *Correspondența* spicuim două mostre: 1) „Versuri nu sînt numai linii scrise pînă la jumătatea rîndului, ele trebuie să intrîncească și cîteva alte condițiuni“; 2) „La poeziile din Heine sunt traduceri rele; la cea greacă e rîu originalul“.

Lucian DUMBRAVĂ

perspectivele străvechiului oraș

Așezat pe malul drept al rîului Siret, pe un vechi drum comercial care lega Marea Neagră, prin Moldova și Polonia, de Marea Baltică, altfel spus: lega Imperiul Bizantin de țările de la Marea Baltică, orașul Siret are o istorie străveche.

Cercetările arheologice (mai mult de sonde) ori întîmplări favorabile au scos la iveală destule urme și dovezi în temelii cărora putem spune că teritoriul Siretului a fost locuit din vremuri preistorice, traversînd marea epocă dacică. Începînd cu secolul al XIV-lea, aceste urme și dovezi sînt tot mai numeroase și ele coincid cu lupta pentru constituirea statului independent Moldova. Cele mai multe s-au găsit pe dealul HORODIȘTEA, unde a fost și o întîlnire. Tradiția spune că pe dealul RUINA a fost o cetate, distrusă de tătari la 1241. Tot pe seama tradiției se pune și folosirea Siretului drept capitală a Moldovei pe timpul lui Sas Vodă (cca. 1353-1358). Ar fi o confirmare în acest sens numele topic SAS-CA, după cum se numește un deal din imediata apropiere a vetrei tirgului, pe care a fost cetatea lui Sas, fiul lui Dragoș. Nu știm ce rol va fi avut Siretul pe vremea lui Bogdan I, după alungarea urmașilor lui Dragoș, dar fiul și urmașul acestuia, Latcu vodă (care a domnit pînă la 1373 sau 1375), își avea aici reședința. Motive politico-economice și strategice l-au silit pe Petru I Mușat (1375-1391), să mute capitala de la Siret la Suceava, dar și el și-a avut aici reședința mai mult de 10 ani.

Învîrtînd cu ȩteală roata vremii, a-jung să înțeleg fapte mai apropiate de noi în timp și îmi aduc aminte că în Siret și în împrejurimi s-au născut și au trăit valoroși cîrturari ai neamului nostru. În Siret a văzut lumina zilei și și-a petrecut primii ani ai vieții Tudor Ștefanelli, coleg și prieten al lui Eminescu și la Cernăuți și la Viena, autor al unor apreciate *Amintiri despre Eminescu*, dar și autor al altor lucrări care se bucură și astăzi de interes. Folclorist și etnograf Simeon Florea Marian și-a petrecut o parte din viața la Siret, unde a cules mult material, ulterior publicat în cărțile sale. Elena Niculiță Voronca, autoarea unei monumentale colecții de folclor, și-a petrecut destui ani în Siret. Aici și-a început și și-a sfîrșit viața, la 39 de ani, în 1902, Mihail Tețiman, aceluși „Caragiale al Bucovinei“, cum a fost numit cu oarecare îndreptățire.

Prin Siret au trecut, neîndoicnic, și pașii lui Eminescu.

Siretul, veche și impresionantă cetate de scaun a Moldovei, cel mai vechi oraș al acestor părți de țară, încă n-a fost gătit pentru vizitatori. El poate deveni

un punct cultural și turistic de excepțional interes, intrucît pe teritoriul său și în împrejurimi sînt importante monumente istorice și de artă. Siretul are evocatoare nume de locuri, nestudiate încă, are ziduri ascunse și comori necunoscute, dar nu are nici un muzeu și nici o statuie. Numele marilor domnitori (cu două excepții: Alexandru cel Bun și Al. I. Cuza) nu au devenit nume de străzi. Și nici nume care s-au deprins să circule de unul singur, ca niște sfetnici ai culturii și limbii românești: Eminescu, Ionescu, Iorga, Sadoveanu... Numele cîrturarilor Bucovinei au rămas numai în cărți, ori sînt nume de străzi în București sau în alte orașe ale țării. Cîndva liceul din localitate se numea I.A.T.C.U. VODĂ și scotea un anuar în care s-au publicat studii interesante, dar astăzi acest nume a fost părăsit în chip inexplicabil.

Simeon Reli, în introducerea cărții sale *Orașul Siret în vremuri de demult*, 1927, scria: „Siretul, cel mai vechi oraș al Moldovei, de care sînt legate atîtea amintiri frumoase din trecutul neamului nostru, ni se înfățișează azi ca un veteran bătrîn și sărman care-și trage obria dintr-o viață de neam nobil și bogat, dar prin niște întîmplări nenorocite a ajuns în stare de sărăcie. Nici o strălucire, decît doar numele-i, vestit odinioară, și cîteva haine moștenite din vremuri mai bune, dar zdrențuite și ele de ani și de greu viții, mai aduc aminte celor ce-l văd și-l cunosc de cine este și ce-a fost odată“. Istoricul citat vorbea de datoria „de a salva ce se mai poate“ și de a cunoaște trecutul orașului spre a ști cum să-i facem prezentul și cum să-i pregătim viitorul.

Astăzi, spre bucuria locuitorilor, se acordă interes tot mai mare dezvoltării economice a acestui colț de țară cu frumusețe de basm, Siretul devenind centru muncitoresc, prin deschiderea unor fabrici. Este vorba mai întîi de Fabrica de tricotate și apoi de Fabrica de covoare pluate. Siretenii sînt încredințați că se va reface gara distrusă și că prin orașul lor va trece din nou trenul. Se pare că ziua aceasta este destul de aproape.

Orașul-muzeu, dar lipsit de muzee, are perspective sigure. După multe secole de uitare, Siretul își va reprimi drepturile pe care le merita. Muzeul județean Suceava intenționează să deschidă aici *Muzeul de istorie a orașelor medievale din Moldova*, în baza unui plan bine întocmit și aprobat de forurile în drept. Aștept cu nerăbdare și cu emoție evenimentul, cu gîndul că se vor împlini un vis și o dorință a multor generații.

Ion POPESCU-SIRETEANU

scriitori la masa de lucru: ion hurjui

— Scrieți poezie, proză, teatru, aveți o dragoste anume?

— Una care nu-mi acordă pe cît îi dau. Cărtile scrise nu-s totuși cu cărtile publicate. Formal, cel puțin. Port poezia cu mine, neliniștit pentru soarta ei.

— Totuși, care-i dragostea?

— „Iubirea din strada a șaptea“ — romanul pe care l-am publicat în 1983. Scriu și acum la el deși l-am început cu 15 ani în urmă și l-am și publicat. Dumneavoastră l-ați citit chiar în manuscris, nu-i așa? Acum scriu o altă carte de proză, dominată însă de aceeași stare căreia-i datorez de fapt totul!

— Lucrați deci la o carte?

— Lucrez zilnic. A scrie nu înscamnă numai timpul cît așterni pe pagina albă cuvinte ci mai ales permanența unei existențe speciale greu de definit dar tridimensională și periculoasă pentru însăși viața scriitorului (știți ce înscamnă pierderile din 1983, pentru obștea scriitorilor!).

— Și totuși, ce aveți pe masa de lucru?

— „Starea de așteptare“, volum de versuri pe care îl propun editurii „Junimea“ pentru cînd va crede că mă poate publica și „Dragostea mea tirzie“, acesta-i titlul sub care presupun că voi apare la „Cartea Românească“, unde am un volum „întat“, am mai spus-o, pe care vreau să-l adaug și să-l definesc în vederea publicării și ea „tirzie!“ Deocamdată o idee foarte urgentă s-a transformat într-o piesă de teatru. Știu că scriitorul are nevoie de o invitație pentru a putea apare pe scenă. Am una din partea unui cunoscut secretar literar de teatru (este vorba de Carol Isac). Alături din partea Nataliei Dănăilă, directoarea Teatrului pentru copii și tineret din Iași. Scriitorii sînt o familie, mică, este drept, viața lor se derulează în acest cadru de interdependență care înscamnă și asumarea unor riscuri și solidaritate, ci fiind capabili să suferă pentru eșecul unui confrate sau să se bucore pentru succesul lui. Trebuie să recunosc că mi-i puțin lucru să fac parte dintr-o astfel de familie. Scriitorul amîna din iubire și din respect pentru cititori. Și eu voi amîna

ale mele „poeme în proză“ fiindcă mi-s destui ani de cînd le scriu.

Consennat de Georgeta EFTIMIE

viața noastră

Printre manifestările ce s-au impus în viața spirituală ieșeană se numără și Festivalul teatrului folcloric, ajuns anul acesta la a XVI-a ediție. Au participat la demonstrațiile din 8 ianuarie și scriitorii Emilian Marcu, Constantin Popa, Vasile Adăscăltei. ● Cel de al șaselea „Jurnal al artelor“ l-a avut printr-o invitație pe Paul Balahur ● Const. Ciopraga a evocat „Universitatea poeziei lui Eminescu“ la o sedință festivă a cenaclului „Prietenia“ Despre „Unirea de la 1859 reflectată în literatură“ a vorbit Al. Husar la 19 ianuarie cu prilejul unui simpozion organizat de Școala interjudețeană de partid Iași. ● La Casa personalului didactic, Al. Zub a prezentat o comunicare despre semnificația actualului istoric de la 24 ianuarie 1859 ● Sub genericul „Omagiu Unirii“ scriitorii Nicolae Turtureanu și Cătălin Ciocla au realizat la Ruginoașă o reușită seară de poezie patriotică ● În organizarea Asociației scriitorilor și a Bibliotecii „Gh. Asachi“ Paul Balahur, Nicolae Barbu, Vasile Constantinescu, Al. Husar, Grigore Iliesi, Vasile Mihăescu, Dorian Obreja, Ioanid Romanescu, Corneliu Sturza, Nicolae Turtureanu au omagiat, la Combinatul de Fibre Sintetice Iași, actual istoric de la 1859, timpul de realizări ce-i trăim ● Aurel Leon a vorbit, la 27 ianuarie, despre expoziția de pictură a lui Gh. Lungu ● O delegație a Uniunii scriitorilor sovietici, alcătuită din Iurii Ivanovici Surevșov și Urktam Usmanov, a fost oaspete al Asociației scriitorilor din Iași. În timpul vizitei, scriitorii sovietici au vizitat obiective de interes cultural și istoric, s-au întîlnit cu conducerea editurii „Junimea“ și revistelor „Cronica“ și „Convorbiri literare“ ● La cea de a XV-a sedință a cenaclului de proză, condus de Al. Dobrescu, a citit Eugen Andoni ● Cenaclul județean Vasile al Asociației scriitorilor din Iași a editat, sub egida Comitetului județean de cultură și educație socialistă, un nou volum al antologiei *Zidiri*. Poeți, prozatori, un autor dramatic, autori de șarje umoristice, nume deja impuse în actualitatea literară a Moldovei și nu numai, sînt bine susținuți de o serie de alți creatori autentici, care așteaptă, cu îndreptățire afirmarea. Vasulul literar este azi o realitate convingătoare, cum se spune, plutesc în aer primele revelații. Ele pot fi Nicolae Arșon sau Ion Eneche sau Ion Gheorghe Pricop sau... ● Criticul și istoricul literar Mihail Drăgan a vorbit la Biblioteca județeană din Bacău despre *Eminescu, contemporanul nostru* și a purtat cu publicul un dialog pe tema receptării critice a opereii eminesciene azi.

„luna cărții la sate“

Actuala ediție a „Lunii cărții la sate“ s-a deschis generos, pe țară, la Ruginoașă, localitate care se leagă adînc de numele înfăptuitorului Unirii de la 1859. Aici au fost trecute în revistă aspecte privind editarea și răspîndirea cărții de toate genurile, a fost prezentat profilul

unor serii și colecții de largă audiență la cititori.

În prezenta unor numeroși publici din Ruginoașă și din împrejurimi s-a deslășat o sezoană literară la care au luat parte scriitorii Pavel Florea, Virgil Cuțuțaru, Paul Balahur, Vasile Filip și Gloria Lăcătușu, iar cercetătorul dr. Gh. Buzatu, de la Institutul de istorie „A. D. Xenopol“, a prezentat volumul „Aspecte ale luptei pentru unitate națională Iași: 1600-1859-1918“, apărut în Editura „Junimea“.

Echipajele de elevi din Ruginoașă, Dumbrăvița, Redu și Vascani au luat parte la concursul „Cine știe răspunde pe tema: 125 de ani de la fîurirea statului român modern“, concurs organizat de muzeul memorial „Al. I. Cuza“, în colaborare cu biblioteca comunală, școala generală și UJECOOP.

Formații ale cîmînului cultural — participante la Festivalul național „Cîntarea României“ — au susținut un bogat program artistic (montaje literare, recitativul de poezie în interpretarea membrilor cenaclului „Amfitrion“, dansuri populare).

La aceste frumoase manifestări a participat Alecu Floarea, secretar al Comitetului județean de partid Iași.

Nicolae BUSUIOC

inscripții xxx

Inscripții XXX se întitulează alegerea de texte literare ale membrilor cenaclului literar artistic „Mihail Sadoveanu“ și ale unor invitați ai cenaclului, editată de prietelul celei de a XXX-a aniversări a întreprinderii de Rulmenți Brlad. Apărută în condiții grafice deosebite, antologia își propune să fie reprezentativă nu numai pentru calitatea producțiilor literare ale membrilor cenaclului, ci și pentru nivelul cultural în care au loc lecturile și dezbaterile din cadrul acestuia. Reprezentative în acest sens sînt prezentele invitații (Marin Sorescu, Cezar Ivănescu ș.a.) autorilor birădeni. După o primă secțiune în care faptele de muncă și realizările acestei întreprinderi de binecunoscut prestigiu în industria noastră sînt evocate cu vibrația celor care creează și cu „uneltele“ literare, selecția de poezie, proză, cronica de teatru etc., care completează eleganciu volum, ne oferă justificarea afirmației Ioanei Postelnicu din salutul adresat cîmînului: „Întreprinderea de rulmenți Brlad nu e numai o uzină de piese cu renume în regiune, în țară și peste hotare. E și o uzină de suflete, de gînduri creatoare, de aspirații spre idealurile imediate și cele viitoare, tîlmăcite printr-o producție literară de proză, versuri, satiră, de înaltă calitate artistică.“

Inscripții XXX, care e încă un exemplu al rolului pe care literatura îi are în formarea omuluiului nou, în deschiderea spre idealurile înalte ale spiritului epocii, e, în genul ei, o reușită pe care avem bucuria să o consemnăm ca atare.

cenaclul „junimea“

Vineri, 27 ianuarie, în sedința a 127-a, au citit Marilena Istrate, Bianca Marcoveci (versuri), Dorel Istrate (proză). Au participat la discuții Gheorghe Mihăilescu, Gheorghe Maria Spiridon, Daniel Lasca, George Ceaușu, Lucian Vasiliu, Dan Stanciu.

voci poetice

Confirmând înclinațiile sale „clasicizante”, manifestate încă de la volumul de debut, Paul Balahur publică o carte ce reunește nu mai puțin de 71 de sonete. M-am întrebat nu de mult, comentind o plachetă a unui alt (încă) tânăr poet, care sînt rațiunile ce explică vitalitatea dovedită în poezia românească de astăzi, de anumite forme și structuri lirice tradiționale. La mijloc se află cu siguranță, ziceam, încrederea în limbaj, în forța verbului poetic, în capacitatea lui de comunicare, încredere ce se situează astfel la antipodul conceptului de „criză a poeziei”. Cît privește sonetul, cariera lui prodigioasă, întinsă pe parcursul a mai multor secole, îl hărăzează, dacă ar fi să ne luăm după teoria modernă a evoluției genurilor, unei „decanonizări” ineluctabile, unei treceri — măcar pentru un timp — pe „linie moartă”. Iată-l însă traversînd glorios întregul secol al XIX-lea și pătrunzînd, nu mai puțin sigur de sine, în secolul nostru, cu Apollinaire, Valery, ba chiar și cu suprarrealiștii (desi la aceștia din urmă el e mai curînd o „mască” ironică). Longevitate de-a dreptul stupefiantă, fără egal printre celelalte specii poetice. O schimbare de optică a intervenit totuși, care i-a modificat substanțial statutul: accentul nu mai cade (consecință a de-dogmatizării poeticii) pe criteriul perfecțiunii formale, pe care, de altfel, parnasiienii l-au absolutizat și, în același timp, l-au promis. Dintr-un cadru formal rigid, strict codificat, interzicînd practic orice libertate de mișcare, sonetul a ajuns mai degrabă o convenție, asumată tacit și fără mari probleme atît de autor cît și de cititori. El se situează de unde la mijloc, între formele fixe anacronice (cultivate doar de cîțiva împătimiti ai versificației) și poezia eliberată de constrîngerii formale. Păstrînd un anumit grad de rigoare, obligîndu-l pe poet să spună ce are de spus în numai 14 versuri, menținînd necesitatea regula ritmicii și a rimei, sonetul e unul din „alibiurile” pe care le invocăm atunci cînd ne situăm față de tradiție. E o formă moștenită, o haină croită tracic, ca „Pe vremuri”, și care, cu mici ajustări, ignorînd extravaganțele modei, poate „îmbrăca” mai multe generații.

Și la Paul Balahur întîlnim, așa cum era de așteptat, această detașare față de convenție, pe care poetul o tratează de altfel fără complexe, dînd impresia că o situează, în acest mod, sub zodia firescului. Interesant e că prezentîndu-și propria carte („Supliment literar-artistic”, 8 ian. a.c.), autorul nici nu insistă asupra acestui aspect, vorbind în schimb despre arhitectura volumului și despre temele lui fundamentale. Astfel, primul ciclu — „Astrologia istoriei” — ar fi o meditație asupra timpului istoric, al doilea — „Ficțiuni” — ar avea în vedere „Timpul Generic Uman” și posibilitatea salvării („instituiri”, zice poetul) prin creație, iar al treilea — „Scrisori de relație” — ar reprezenta punerea în relație a ființei cu timpul ca durată. După cum se vede, unitățile formale a cărții îi corespund o unitate de concepție, dată de alegerea „temelor” ale căror „variațiuni” nu fac decît să adîncească și să reia motivele centrale. În fond, regăsim în volum unii din acei topoi (în accepția dată de E. R. Curtius) ai poeziei dintotdeauna: cum să nu vedem, de exemplu, în „Mi-e sete, apă, nu mai ai fîntîni / Să-mi potolească setea ce mă arde” un ecou al topos-ului medieval „Je meus de soif auprès de la fontaine”? În aceeași categorie mai putem introduce motive ca scurgerea inexorabilă a timpului, asumarea „vinei” de a exista, regăsirea identității în alteritate („Același sint doar cînd mereu sint altul”), caracterul ciclic al vieții, viziunea lumii „pe dos” etc. Printr-un soi de contaminare progresivă, poetul se lasă prins de jocul dintre aparențe și realitate, celebrînd dispersiunea propriului eu („Sint altfel, și sint altul, și nu sint...”); „Doar ca ansamblu sint reintregit: Săgeată aruncată simultan / Din mii de arcuri, către infinit...”); „Și nu mă pot fixa într-un contur!” etc.) și arătîndu-se fascinat de echivalența contrariilor — teme foarte frecvente, ne amintim, în poezia barocă. Iată, în acest sens, cîteva imagini emblematiche: „Și soarele răsare asfințit”; „Și cerul s-a-nnoptat în plină zi”; „Dacă mă mișc, mă mistuie mișcarea”; „A nu știu cîta oară-i prima oară”; „Născîndu-se, neîncetat murea”; „Sint toamne ca urechea ce n-aude”; „Sint ierni ca niște ochi care nu văd”; „Și timpul veșnic mi-ește trecător” etc. Să citez și aceste versuri care trimit la un poet modern de astăzi, la Jules Supervielle, al cărui cel mai cunoscut volum poartă un titlu — *Oubliuse mémoire* — ce este în el însuși (prin prezența oximoronului) un întreg program: „Tu, care-ai aduci cu mîna ta minunea, / Treci mai departe, dacă totuși vii...”; „Și tu, în loc să pleci, abia-ai venit, / Și sufletul, în loc să fugă, vine...”. Această recurență a motivelor este într-un fel urmarea atît a opțiunii exclusive pentru sonet cît și a modului în care poetul și-a structurat cartea: motivele secundare se despart, se regăsesc, se resping și se apropie din nou, formînd țesătura în care vom recunoaște, apoi, desenul central, redus la cîteva linii și forme esențializate.

Că poetul își „teatralizează” uneori discursul („I-men-si-ta-te dis-pre-tu-i-toa-re”) nu e de mirare, dată fiind insistența cu care eul e împins în prim planul scenei. Paradoxul poeziei lui Paul Balahur din *Ce oră bate în Univers?* stă în coabitarea dintre convenție și caracterul confesiv, eminentement liric al discursului. Interogația asupra eului și căutarea identității lui amenințată de dispersie sint leit-motive ce revin cu o tenace intensitate: „Mă trag din zeu care n-avea formă / Și ca să fie se naștea mereu... / Dezmăștit de-a vieții sale normă... / Se regăsea în ceilalți: eu! eu! eu!”; „Nu mai sint eu! În eul meu se-ntrupă / Ce-i care-i înainte / Cel ce după, / Și între ei, întînsă punte, eu...”; „Să văd și eu în mine cît pamînt / Și cît văzduh amestecă mirajul, / Mirajul că așa fi; dar oare sint?” Sigur, această temă e și ea, la urma urmelor, un topos, dar ea nu traduce mai puțin o anumită „difficulté d'être”, ca să reluăm expresia lui Cocteau. Și poate tocmai de aceea rigorea formală are semnificația unui mijloc de apărare, a unei carcase protectoare pe care eul o opune nu numai lumii din exterior ci și lui însuși. Poezia lui Paul Balahur, încearcă, astfel, să mențină un echilibru întotdeauna precar, întotdeauna amenințat, echilibru precar care — prin coexistența contrariilor — este și al lumii. Cînd ordinea lumii e tulburată, misterul, inexplicabilul se insinuează amenințător, ca în acel oniric „Peisaj cu usă” sau ca în ingenioasa răsturnare a mitului războiului troian din „Îngropații de vii”. Vagul, indecizia sint alte ipostaze ale inexplicabilului: „Ce altceva vrei tu să înțelegi / Din șirul alb al formelor întregi? / Noi ce sintem? Nu altceva decît...”. În această direcție trebuie căutată, cred, fibra cea mai autentică a poeziei lui Paul Balahur. De evitat ar fi fost unele poeme în care recunoaștem o facondă păunesciană („Exercițiul de alarmă nucleară”, „Ar trebui”) ca și o serie de versuri ce „cad” parcă prea facil: „Eu n-am destin, am numai destinații”; „Și ori ce moarte mă făcu mortal”; „În patul lui cu timpul s-a culcat, / În Era femeie, el era bărbat...”; „Ce-al zice de-o colibă de răchită / Ascunsă printre trestii unde?” — versuri care, în chip evident, nu suportă compararea cu, spre exemplu, acest su-perb final de poem: „Acum pe cer vei încerca să fugi, / Dar dincolo vei auzi străjerul / Cum bate poarta cerului în drugi...”. În *Ce oră bate în Univers?* Paul Balahur e un poet stăpîn pe secretele „meseriei”, un poet în același timp ingenuu și calculat, reținut și expansiv, care crede că poezia poate da un sens ordinii dar și dezordinii lumii.

Că este, în *Stare de asediu*, poezia pentru Dinu Flămînd? „Poezia este organul care-și creează necesitatea / arbore urias cuprîns de inflația frunzelor, / Dar și necesitatea naște în numele poeziei: / peruca gavo-votei și carcera, stilul infamiei / și sărăcia, iar uneori împletește cununi de laur / cu aromatele frunze atît de bune în sosuri”. Și încă: „Despre toate în disperare, despre toate în risipire! (...) lăudat fii — poem fără temă — și lăudată / împotmolirea ta și lăudate / așteptările tale și fixitatea privirii / și bolovanul de gîtul tău atîrnînd...”. Poezia este convulsivă și lipsită de iluzii, ironică și vehementă, anti-retorică și lucidă. Poetul scrie „despre lenea vis-coasă, în așteptare, / despre floarea metaforei strivită sub talpă, / despre urma ce-o lasă poemul — nu mai mult decît / scamele din căptușeala unui pal-ton vechi / cînd treci / peste gardul de sîrmă ghimpată”. Metatextul ironic destramă iluzia, dezgolește convenția: „lasă lacrima de gudron să se silit / difice — ești ca arborele de cauciu, / curge moale din tine, elastic / dispere, rarea Idiot! Altă comparație / nici nu am”; „Începutul poemului are insolen-ța stupidă a bonzilor / predică mărșuri invadatoare, plînge de nerăbdare / și neputință”. Discursul poetic „recuperează” derizoriul cotidian, insignifiantul, banalul: un poem ne povestește „Întîmplări din cartier”, un altul ce se petrece la „Scara B”, altul ne arată cum „Dentistul Orleanu îi extrage tatălui său măseaua”. Realul pătrunde în poezie prin elemente de o concretețe agresivă: betoane, rufe întinse pe sfoară, insecticide, trenuri cu navețiști, borceane cu iaurt, macarale, basculante, conca-soare, tonomate etc. E universul uniformizat al cuburilor de beton, e o lume desacralizată și depersonalizată: „O carieră de piatră, o fabrică de cement, / concasorul mușcă din epoca bronzului, / ceva mai încolo plaja / armatorilor, / șoseaua cu benzi de asfalt — / un bătrîn bea rachiu uzo sub pini, / Ne invităm o vreme pe lingă berărie, / izbim cu pumnul în tonomat / și iasă zeli la iveală, să cînte sferile. / Ieșim plictisiți sub soarele gol / al amiezii / și facem autostopul spre alte mistere”. Această viziune naște cel puțin încă două poeme excepționale. Din cel dintîi, intitulat „La urechea Venetiei”, re-țin versurile finale, de o abrută și tran-santă brutalitate: „Mergi drept la țintă, La casa dogilor, la / urechea de piatră a zidului, / Rosteste-ți delatîi-nea, secretul teribil: „Fii liniștită, Europa se scufundă mai repede!”, Ce-lălat, „Ovidiu la Tomis”, e o adevăra-

tă apoteoză a derizoriului și a demitizării; poemul ar merita să fie reprodus în întregime. Și totuși, poetului nu-i e închis definitiv drumul către regăsi-rea purității originare a lumii. Izbutește aceasta, mai întîi, prin intermediul privirii mirate, curioase și inocente pe care copilul o aruncă asupra lucrurilor: „Cînd fetița mea clipește și rîndunelele își iau zborul / de pe streși, na genelor ei, / cînd se decide să steargă crusta realității / începe cu florile de galben prin care plutim cu toții, / în-să ea pansează rănile cerului unde s-a rănit de pamînt, ascunde în buzunar un nor”. Este, apoi, posibilitatea de a înregistra abaterea de la normă, de a surprinde (în plan poetic, se înțelege), ceea ce scapă inventariilor, clasificărilor, inserierilor: „Însă mai rămîn concesiva, consecutiva, incidentală / cu tot ceea ce ezitant este și omenesc, / iar micul lor scîncet — spre fericirea noastră — / poate reconstitui o civilizație / (dincolo de „adevărul poemului”, / dincolo de faimosul „adevăr al vieții)”. Aceasta este și semnificația adîncă a poemului „Marcaje”, ce încheie volumul: într-o lume parcelată, (de)limitată, fragmentată și „însemnată” de marcajele de tot felul („Marcaje, / marcaje prin singe, marcaje prin fier, / marcaje create cu foarfeca în urechea oilor...” etc.), poezia e însăși libertatea, e ceea ce sparge cadrele rutinei și ale uniformizării: „Iar poetul ține firul de plumb pe orizontală, / iar poetul măsoară înălțimea copacilor / cătărîndu-se mereu și mereu pînă-n virful lor, / iar poetul dezlipește lumina de umbră, încît țînesc / prin fisură apele stăvilărilor, / iar poetul aruncă o frunză în vînt și într-o altă / lume simultană / se produce cascada”. *Stare de asediu* este o carte originală și tulburătoare.

Al. CALINESCU

Paul Balahur, *Ce oră bate în Univers?* Editura Eminescu, 1983.

Dinu Flămînd, *Stare de asediu*, Editura Cartea românească, 1983.

un model paideic

Cău adevărat, destinul popoarelor trece, după Noica, prin cultură, iar popoarele care nu au creat cultură mare — precum hitiții sau etruscii — au dispărut din istorie. Încep cu această frază din Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș, un diarium al unui posibil model paideic* în lumea culturii umaniste nu numai de la noi. Nu am căderea să judec originalitatea gândirii lui Noica, nici a discipolilor lui. Interesul literar al acestui „jurnal” depășește faptul comun de cultură. Constantin Noica apare în tripla ipostază de filosof (ca în „Dialoguri”), de agent cultural (ca în fraza de început) și personaj. În nici una din ipostaze nu e greșit să-l comparăm cu Socrate, a cărui „maieutica” urmărea să deștepe în oameni „amintirea lucrurilor pe care nu le-au știut niciodată”, să „trezească ființa lor culturală uitată”, în cazul lui Noica.

Înainte de-a merge mai departe, în citirea *Jurnalului de la Păltiniș*, să spunem că această carte, fiind și un soi de fișier pentru filosofie, pentru „antrenor” (C. Noica), pentru „autor” (G. Liiceanu) și pentru ceilalți „discipoli” (A. Pleșu, S. Vieru, V. Stoichiță) „un model paideic”, „Istoria unui popor este, deci, istoria culturii sale”. Noica, spune Gabriel Liiceanu, a făcut din această propoziție o propoziție existentială. Și nu numai Noica, dar și Gabriel Liiceanu, renăscîndu-l pe Noica, ridică piatra aceasta, peste mă-

sura unui om obișnuit, piatra culturii ca esență umană. Textele nu se pot comenta acum, la scurtă vreme de la apariția cărților lui Noica și a acestui *Jurnal...*, fără a se risca împrăștierea în patru vînturi a ideilor. Să nu ne atingem de ele și să nu încercăm să le facem „pe înțeles”, cită vreme nu avem, noi înșine, instrumentele („organele”, ar zice Noica, dar el refuză organul filosofic nu unui cititor ca mine, diletant, ci filosofilor studiați în universități) necesare înțelegerii. Traducerea filosofiei dintr-o limbă în alta nu diferă prea mult de traducerea ei dintr-o limbă în aceeași limbă.

Jurnalul de la Păltiniș e conceput ca o „despărțire de Noica”. „Morala acestor pagini — și ea aparține spiritului rector — este că gîndirea reprezintă un act original al ființei umane, care nu poate fi trăit prin delegație. *Scenariul literar* e foarte bine pus la punct, de la prima la ultima pagină din *Jurnalul de la Păltiniș* se desparte de Noica (mă refer, în continuare, numai la acest *Jurnal*), iubindu-l pe măsură ce se îndepărtează de imaginea lui. Despărțirea se produce prin apropiere: Liiceanu (cel puțin așa se întîmplă în scenariul lui) își proclamă „independența” în spirit, cînd Noica începe să existe în suflet: odată cu spaima de moarte. Îi rămîne urmașului să se considere nemuritor, etern în spirit. Nu îndrăznesc să înainteze pe linia aceasta. Și așa mi se pare că am coborît „dialogul” într-un limbaj nespecific, unde se pedepsește orice infil-delitate.

Strict literar vorbind, *Jurnalul de la Păltiniș* ridică limba la o proprietate a exprimării comune cu plasticitatea. Gabriel Liiceanu scrie unul din cele mai pasionante jurnale ale literaturii române, fără să-și propună să facă literatură. Pe jumătate, meritul apar-tine personajului — Noica, de care nu putem face abstracție, ori de cite ori îi sint citate cuvintele. Fie că judecă lumea, sub specia (spectrul?) eternității, fie că dezvoltă ipoteze filosofice, fie comportîndu-se „în om”, Noica are expresivitatea ideii. Nu are „stil”, în sensul că nu este „om” („Le style c'est l'homme”). Gabriel Liiceanu are, în schimb, velleități literare, temperate de o mare voință de ordine și de rigoare. La prima vedere, autorul *Jurnalului de la Păltiniș* este interesat, mai mult decît eroul lui, de „peisaj”. Să comparăm două descripții, una, pe care autorul și-o atribuie sieși, alta, încredințată lui Noica. Liiceanu e atașat de timp, Noica de spațiu. Aici se produce, probabil despărțirea dintre ei, în apropierea unui de timp, pe măsură ce timpul nu-i mai ajunge, în îndepărtarea altuia de timp, cînd simte limita în spațiu. Autor și personaj fug, filosofic, de cosmarul în care s-au instalat. Între limită și nelimitare, „La ceaiul de dimineață”, spune Gabriel Liiceanu și nu mai are nici o importanță ce urmează, „La ceaiul de seară” etc. Ființa e încarnată în formele temporaliității. Tocmai de aceea visează un spațiu pe care nu-l poate poseda „în ființă”, ci numai descrie: „Plimbare de neuit în trei, după masa de dimineață, către locul de culă (al citelele oare?), ales de Noica în preajma Păltinișului (o jumătate de oră plimbare de la hotel), pe o pantă blindă, invadată de soare, în dreapta soselei, cu deschidere fără hotar, într-o vale lungă, lin-coborîtoare, de partea cealaltă a drumului”. Noica, înghițit de „scenariul ființei”, trăiește în spațiu: în fața focului, în casa unde Blaga a scris, în chilia din vila 23 de la Păltiniș.

Noica descrie, în permanentă, un peisaj abstract, un peisaj de idei. Ce nu trebuie să uităm este că personajul-Noica nu este totuna cu filosoful Noica, autorul *Despărțirii de Goethe*, Socrate nu și-a scris opera. Opera lui e „trans-scrisă” de Platon. Nu același lucru se poate spune și despre Noica, ale cărui idei circulă din textul propriilor cărți în textul citat din *Jurnal...* Cu toate acestea, într-un fel funcționează citatul într-un text științific și în alt fel în memorialistică. Și chiar de-ar fi întocmai reprodus, textul din *Jurnal* își pierde caracterul autentic. Să ne oprim aici speculația. Ea ne-ar putea duce mai departe decît am vrea. În capitolul final al cărții, în care autorul, discipol al personajului (Gabriel Liiceanu — ucenic al lui Noica), coboară idolul de pe soclul pe care el în-

suși l-a ridicat, se produce despărțirea de Noica prin apropierea de Noica. Pătrundem, cu acest paradox, în chiar limbajul filosofului.

Să încercăm să ne explicăm: „Constantin Noica se poate considera — și se consideră, cred — un om fericit. Un om fericit este acela care descoperă în toate etapele și actele vieții sale un acord subtil între întîmplările acestei vieți și sensul pe care el l-a conferit”, spune Gabriel Liiceanu. Cum se produce, totuși, „crima”? Și de ce consimte victima la ea? Liiceanu descoase filosofia lui Noica și descoperă în miezul gîndirii abstracte, la baza „ontologiei”, tentația pragmatică a faptului. Mai înainte de a fi metafizică, filosofia lui Noica e fapt social. Și în acest fapt va trebui să citim o atitudine în istorie. Discipolul vrea să dovedească maestrului că lecția de indiferență nu este posibilă: totul e deferență. „Profesorul” e surprins în „flagrant delict” (frica de moarte, pierdere a seninătății). E primul lui „atentat” la viața lui spirituală. Al doilea, „izbutit”, atacă spiritul direct în operă și nu în umbra ei, în sufletul temător. Noica, susține Liiceanu, își întemeiază gîndirea pe Fapta culturală, exact pe acea pedală a spiritului pe care profesorul o inter-zice elevilor săi, ca fiind o culpă morală, o abdicare de la principiile mari ale cugetării. „Crima” s-a comis: făptuitorul își poate permite să ridice victimei sale o statuie. E ceea ce face, mai departe și cu îndreptățire, Gabriel Liiceanu. Autorul îl explică pe Noica prin contradicțiile lui: e ca și cum avocatul, din nemărturisit orgoliu, s-ar vrea deasupra acuzării și acuzatului. Ce face, de fapt, Noica? Se expune la ridicol în abordarea tensiunii idiomatic și universal, folosește „culturalismul ca acces la o istorie mai adevărată” să trezească în oameni ființa lor culturală uitată (și în continuare, ca o des-păgubire pentru toate aceste acuzații pe care se întemeiază „apărarea lui Noica”: „Socraticismul trebuia deci reinventat și făcut să trăiască încă o dată, poate mai pur, mai stîngher și mai vinovat, într-o altă cetate a lumii. Noica l-a detectat deci pe tineri în agora, din zvon public, și a instituit cu ei o relație în care esențial era contactul diferențiat cu spiritul fiecărui elev”).

Despre toate aceste lucruri vom mai vorbi: *Jurnalul de la Păltiniș* este, în primul rînd, o ficțiune memorialistică. Indiferent de cum vom privi, pe Gabriel Liiceanu ori pe Noica, din punctul de vedere al importanței lor în istoria filosofiei, nu vom putea trece ușor peste paginile de literatură. În ce mă privește, regret enorm finalul, acela de dinainte de *Post scriptum*. Filosofii sint cei din urmă să rîv-nească la competiție, cu atît mai puțin la gloria de memorie scurtă a sportului („Și poate că, dacă ar exista competiții culturale, neîngrădite de granițele dintre limbi, așa cum există campionatele internaționale de gimnastică, România ar apărea cu o echipă care ar lăsa o urmă mai adîncă și mai esențială decît poate lăsa, în memoria scurtă a lumii, o gimnastă sau un tenisman”). Mai întîi de toate: gimnasta și tenismanul se adresează direct memoriei timpului, oricît de scurtă. În al doilea rînd, această lume, de memorie scurtă, face obiectul observației și meditației. În al treilea rînd: Noica nu se sfiește să pară, cel puțin să pară, indiferent la opera unor mari spirite ale lumii contemporane, de garantată glorie antumă, dară-mi-te la succesul atît de meritat, la grecii vechi și în lumea modernă, de eroii fizici.

Val C.

Gabriel Liiceanu, *Jurnalul de la Păltiniș*, Editura Cartea Românească, 1983.

de la literatură la știință

nt-unul din studiile cuprinse în *Meandrele adevărului — Literatura în sprijinul sociologiei* — Achim Mișu propune reflecții următorul pasaj din *Sociology as an Art Form* de Robert Misbet: „Nu am nici o îndoială că vor fi sociologii gata să declare că demersul lor va fi anemiat sau distorsionat prin asemănarea lui cu arta, indiferent dacă acest lucru se întâmplă în legătură cu sursa de imaginație sau în legătură cu formula prin care este constituită imaginația. Dar, apoi, vor fi sigur artiști care, dacă vor citi aceste pagini, vor avea în mare măsură aceleași reacții. De mult timp (...) am perpetuat iluzia că arta și știința sînt prin natura lor propriu diferite una de alta. Este timpul să eliminăm această iluzie.” Că Achim Mișu este partizanul acestei pe cît de vechi și ademenitoare, pe atît de controversate soluții, nu începe nici o îndoială. Pe de o parte, el se apleacă asupra scrierilor literare pentru că nutrește convingerea că se pretează investigații sociologice, un asemenea demers contribuind la mai nuanțata lor situație și înțelegere, pe de altă parte — atribuie rezultatelor analizei de text o însemnătate ce depășește domeniul literaturii, ridicându-le la nivelul concluziilor așa-zicînd științifice. Sub raportul informației sociologice, ficțiunea literară stă, deci, pe același plan cu materialul cules prin anchetele de teren. În *Avizurile genealogice*, de pildă, autorul determină modul familiei postbelice pe baza romanului *Resistorii* de Marin Preda. Ne-am putea, evident, întreba asupra rostului unei asemenea întreprinderi. De ce, adică, nu pleacă sociologul de la datele sigure ale realului, preferînd mărturia ușor contestabilă a artei? Și de ce nu confruntă în cele din urmă concluziile puțin optimiste ale cercetării literaturii cu acelea spre care l-a condus examenul realității stricte, validînd ori infirmînd viziunea romancierului? Neîndoios că enormul credit acordat de Achim Mișu operelor artistice, adevăratelor opere artistice (căci el își sprijină considerațiile pe un roman de Marin Preda), ne reamintește o binecunoscută afirmație a lui Marx, care nu se sfîșie să mărturisească, într-o epocă de cvasiabsență a studiilor sociologice și, în fond, a sociologiei înseși, a fi învățat mai mult din romanele lui Balzac decît din cărțile istoricilor. Că Marx se referea la puterea de creație a autorului *Comediei umane*, în ale cărei pagini se simte pulsul vieții, în care ideile și pasiunile trăiesc, oamenii și vremurile se prefac, obiceiurile se schimbă, performanțele de necompensat prin oricît de metodice și amănunțite studii, se știe. În acest sens, constatarea lui Marx a fost și rămîne de actualitate. În celălalt, care înalță talerul artei nu doar la înălțimea aceluia al științei, dar chiar mai sus, lucrurile se pot discuta. Achim Mișu e de părere că „literatura noastră, din ultimul deceniu și chiar mai mult, reprezintă o imagine a lumii sociale și umane mai demnă de încredere decît cea oferită de științele socio-umane”. Cunoașterea artistică e, așadar, mai exactă decît cea științifică. Că, uneori, se poate să fie mai adevărată, nu mă mir. Dar de ce mai corectă în amănunte? Sociologia, ca să rămînem la ea, are o istorie respectabilă, bogată în școli, curente și tendințe ce au îmbogățit și rafinat mijloacele de investigare. Aplicată cu îndemnitate pe date incontestabile, o metodă validă de cercetare nu poate conduce decît la concluzii „demne de încredere”. Atunci? Aparentele sînt de partea științei, nu a artei. Și, totuși observația sociologului clujean e dreaptă: literatura se dovedește, sub specia fidelității, mai aproape de realitate decît știința. S-ar putea chiar pretinde că fenomenul a atins asemenea proporții încît romanul, el mai ales, a renunțat pe încetul la o seamă de rigori, îndeosebi considerate ca fiind evenimente literare, în favoarea altora, ca și științifice, acelea ale anchetei sociologice bunăoară. E bine, e rău? Încercînd să explice situația, Achim Mișu se întreabă dacă nu cumva e vina științelor socio-umane, insuficient pregătite să recepteze realul, dar abandonează ideea, după opinia mea constructivă, punînd pe tapet alte chestiuni: „De ce scriitorii s-au antrenat într-o asemenea întreprindere gnosologică-critică? De ce societatea acceptă o asemenea situație?” Știu că și aceste întrebări își au noima lor, după cum știu și că, uneori, rostirea întrebărilor e la fel de importantă ca darea răspunsurilor. Mi se pare însă că modul tranșant, neefemistic, propriu autorului, se cădea prelunge și în soluționarea acestei reale și deloc simple probleme. Mai ales că, spre finele paragrafului cu pricina, el ajunge să-i reproșeze literaturii, nu direct, ci cu ajutorul unui citat, altminteri judicios ales, din Slavici, tocmai pierderea din vedere a condiției sale de artă a cuvîntului. Departe de mine gîndul

de a nega îndreptățirea reproșului. Dar să fim realiști! Cum să nu-și nesocotească ea demnitatea artistică, dacă în spate i s-au îngămădit sarcinile neonorate ale atîtor discipline socio-umane? Și bucătărească, și spălătorească, și doică, și nevastă frumoasă, parcă nu se prea poate! Și, apoi ce contează această înfimă pierdere, de natură exclusiv artistică, față de incalculabilele beneficii ale științei? Mă tem că am dat o amploare exagerată acestor observații, mai degrabă amare decît șicanatoase. *Meandrele adevărului* are însă prețioasă însușire de a invita la dialog. Actualitatea problemelor puse în discuție, dar mai cu seamă spiritul liber, fundamental nedogmatic, în care ea se poartă îndemnă la confruntarea punctelor de vedere. E, apoi, cu totul remarcabil la Achim Mișu simțul măsurii, calitate destul de rară printre cei ce practică studiile interdisciplinare, în mod obișnuit transformate în agresiuni ale unei discipline asupra alteia. Nici urmă din acel simpatie și primejdios exclusivism al specialistului care jură numai pe riguroasa metodologie personală. Fertilă în grădina proprie, specializarea își arată limitele cînd sare gardul la vecini, unde fatala îngustime a unghiului sub care percepem realitatea se dezvăluie întregă. Am văzut matematicieni care își închipuie că au revoluționat cercetarea literară prin aplicarea analizei statistice, după cum am văzut lingviști animați de aceeași convingere pentru motivul că au examinat funcțiile prepoziției de în poezia eminesciană. Dar parcă numai științele particulare deformează! Din *Jurnalul de la Paltiniș* al lui Gabriel Liiceanu, document psihologic și performanță literară dintre cele mai neobișnuite, înțeleg că și filozofia poartă, la o adică, răspunderea atîtor deformări de percepție. Artă în general și literatura în special impun o justă apreciere a distanței optime. Nici înălțarea în tărîile abstracțiunii, nici coborîrea în microcosmosul concretului nu strălucesc prin fidelitate. Achim Mișu are simțul distanței, astfel că poziția sa e fertilă în egală măsură, și literaturii și sociologiei. Dacă admite că „se poate vorbi de anumite discipline cu caracter științific ce studiază literatura” și că sociologia e una dintre ele, nu pierde nici o clipă din vedere faptul că demersul său, cu obiective prin forța lucrurilor restrînse, e departe de a epuiza numeroasele straturi ale operei, de a cărei complexitate numai o investigație din mai multe direcții deodată poate da seamă. Simburele de relativism, pe care autorul l-a semănat din primele pagini ale cărții, a răsărit și a crescut pe încetul, devenind o bună pavază împotriva exceselor „meteorologice”. Analizele de text, bogate în observații pătrunzătoare, uneori — cum se întâmplă în considerațiile pe marginea *Adelei* — aruncînd lumini hotărîtoare asupra respectivelor scrieri, descifrînd în amănunte aparent prisositoare semnificații neașteptate, sînt, de altfel grupate cu modestie sub genericul *Experimente*. Nu vreau să insist asupra lor, deși ar merita-o cu prisosință și cred că cei ce se vor ocupa de opera înainte de Nicolae Filimon, G. Ibrăileanu, Marin Preda ori Lucian Blaga le vor valorifica așa cum se cuvine. Nu insist nici asupra întinselor considerații referitoare la componența și preocupările „breslei” criticilor literari așa cum se reflectă ele în publicistica dintre 1974—1976, concludente în măsura în care însăși analiza cantitativă e concludentă. *Meandrele adevărului* este o carte de cea mai stringentă actualitate, pleoarăie pentru o gîndire suplă, sustrasă tiparelor și prejudecăților, adversară deschisă a „micului conformism” intelectual, din pricina căruia sîntem de atîtea ori dispuși a subscrie nu numai jumătățile de adevăruri, dar și minciunile convenabile. Volumul depășește, prin aceasta, obișnuitul interes al studiilor interdisciplinare, constituind un posibil exemplu de responsabilă, angajată conduită intelectuală. Căci nu un discurs frumos și principial ne oferă autorul, ci o suită de intervenții în *medias res*, peste a căror îndreptățire e greu de trecut. Așa, de o pildă, cele două articole consacrate lui Marx pun o înțelegere nuanțată, contextuală a afirmațiilor acestuia, avertizînd asupra pericolelor inerente unei recepții superficiale, simplificatoare. Aceași atitudine, pe cît de larg comprehensivă pe atît de fermă, întîlnim și în paginile destinate schițării personalității lui Marx, unde descoperim un mare studios, sclav al bibliotecii, și al masei de scris, iubind și suferînd, înfruntînd neliniști și boli, animat de proiecte uriașe, deseori împiedicat de multiplele obligații să le ducă la capăt, om prin urmare, cu tot ceea ce e tărîe și slăbiciune în acest cuvînt. *Meandrele adevărului* este un volum de atitudine, mîlînd pentru repunerea deplină a adevărului în drepturi, mai

bine zis pentru zdruncinarea inerțiilor punctul / ciuruit de gloanțe — / tîmpla ce-i întîrzie recunoașterea. Achim Mișu nu scapă nici un prilej ca să-i netezească drumul și polemicele sale (cu H. H. Stahl, cu Ștefan Voicu, cu Z. Ornea, cu Petru Rezuș, cu Pavel Apostol etc.), purtate cu o riguroasă documentație și cu neștirbit cavalierism îi dau un sprijin dintre cele mai consistente. Fie că se ocupă de receptarea critică a operei lui Blaga, Ion Creangă, Gherea, sau de chestiuni mai generale, precum aceea a specificului național, el se situează pe o poziție ale cărei bun simț și bună credință impun oricui are răbdare și interes să-l urmărească. Cît despre îndemnarea autorului în mînuirea recuzitei polemizilor, despre știința organizării argumentelor și pregnanța unor formulări, un citat e mai convingător decît un munte de glose critice: „Ne bucurăm cu Z. Ornea că «în sfîrșit» a fost publicată opera completă a lui C. D. Gherea. Totuși, printr-o comparație elementară, ni se pare cel puțin cinică afirmația: «O biografie a lui Maiorescu, care să acorde locul cuvenit complexului adlerian al puterii a devenit mai mult decît necesară». O astfel de idee ar putea fi considerată similară cu altă posibilă sugestie doctă, nici ea lipsită de cinism și anume cu aceea de a scrie un tratat de management tînd seama de experiența lui Gherea în conducerea localului din gara Ploiești. Ceea ce pare mai drept este nevoia imperioasă a publicării tot în sfîrșit a operei complete a lui Maiorescu. În felul acesta ne vom putea da seama mai bine de comparația unor opere și nu doar din lectura unor notații cine a fost Titu Maiorescu și prin oglindire reciprocă, cinstită, cine a fost Constantin Dobrogeanu-Gherea”.

AI. DOBRESCU

Achim Mișu, *Meandrele adevărului*, Dacia, 1983.

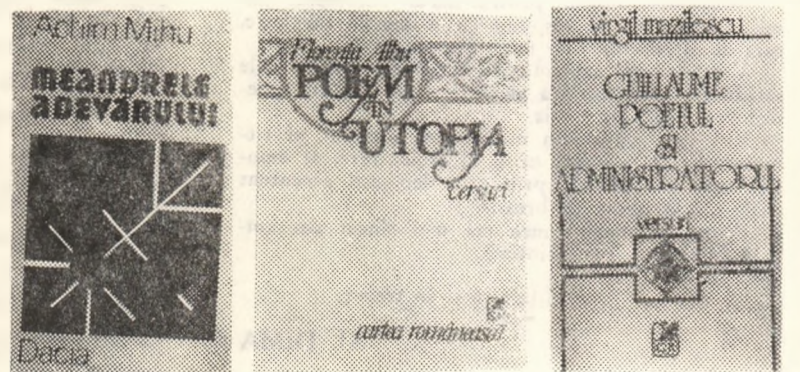
stiluri poetice

Există poeți care-și găsesc încă de la debut o modalitate proprie de expresie, cum există alții care ajung încetul cu încetul la o identitate stilistică. Experiența acestora din urmă ilustrează adevărul că literatura, pe lângă și înaintea celorlalte calități cerute unui scriitor, ține de un mod specific de a exista prin intermediul limbajului. Dacă ar fi să putem traduce poezia în motive, teme etc., care să poată fi povestite, n-aș avea motive să afirm că *Poem în Utopia* este rezultatul unei mutații în scrisul Florenței Albu. Distanța valorică dintre acest volum și cărțile mai vechi ale poetei este însă evidentă. Discursivitatea, tendința de a recurge excesiv, la personificări, la comparații, tentația explicitării ș.a.m.d. s-au dizolvat într-o poezie lapidară, cu o densitate metaforică evidentă. Nu mai este vorba aici de „colectarea” unor elemente poetice fără șansa de a se coagula într-un tot pe care o descoperăm în, de pildă, *Roata lumii* (1977). „Sentimentele” sînt aceleași (dar poezia nu repetă, oare, aceeași gamă de sentimente care se repetă nu numai la același autor ci la mai toți?) și totuși parcă ar fi vorba de trăiri diferite. Iată, ca exemplu, una din poeziile cele mai bune din volumul amintit și o alta din *Poem în Utopia*: „Moartea venind prin soare / descultă, / colorat / cu poala plină de perle / un pas de suverană / și risul vine i-l auzi / mult înainte de-a veni / astfel se-apropie / pe cărarea scăriștilor / mîna ei bogată de inele și sunete / îmi întinde cea mai frumoasă pară.” și, respectiv: „Nu chema. Nu aude nimeni. / Îți imaginezi că există, că există / pădurea și țintele din poiană, și tirul. / Îți închipui că ești de-un veac / în noiembrie. Că ai tăiat / cărări mai adînc, mai departe. / Îți imaginezi, doar vizezi. / Ești ținta, forma de om, / nimbul însemnat cu cercuri / concentrice; ești

dar nu poate ascunde voința sa de construcție. Apropierea de supracalitate mi se pare încă o dată relativă și posibilă numai datorită unor aspecte exterioare, poetul nepunînd în libertate inconștientul gata să nască imagini mai puțin sau mai mult strălucitoare, într-o ordine aleatorie. Așa cum alții se folosesc de forma sonetului, Virgil Mazilescu adoptă maniera care-i convine cel mai bine (reșita poeziei sale o dovedește), lăsîndu-i mai multă libertate chiar decît are nevoie. Inșasi nevoia de a organiza volumul în jurul unui personaj indică elementele de regie de care uzează autorul. Poetul e, în fond, un liric și își cenzurează nu sentimentele ci felul în care acestea se prezintă în fața cititorilor. „Se întâmplă cîteodată să descopăr chiar în ochii lupului din poveste / sentința vreunei lungi și fastuoase dimineți viitoare. / Chiar prin colții lupului albastru / de mult trecute, chiar lîngă lac un mic pește mort; biban sau plătică. / Și mai ce? și mai ce? / chiar lîngă leagănul meu leagănului iubitei mele.” Și pentru că tot am vorbit de elementele de regie să amintesc și metoda titlurilor lungi, ca acelea care deschideau capitolele în romanele clasice și-n care se rezuma acțiunea din secțiunea respectivă. Evident, că asemenea titluri (în genul celor întîlnite și în poezia lui Mircea Ivănescu) au aici altă menire — și anume aceea de a da o contrapondere ironică textului în sine. Farmecul unor astfel de jocuri e îndubitabil. Problema e pînă la ce punct se pot înmulți elementele de recuzită fără a afecta substanța din spatele lor. Prea prins în preocupările sale scenografice poetul uită uneori de spectacolul propriu-zis și ne face să ne trzim din cînd în cînd într-o simplă expoziție de decoruri, cum e acest, de pildă, următor text (care are, desigur, scuză de a fi fost „scris” de bietul „administrator”): „iepurele s-a născut în anno domini 1412 — bun gospodar / și-a spălat săptămîna de săptămîna ciorapii, cămășile cîte două batiste / mereu îl căutam și nu era nicăieri (vecinul meu iepurele) / închiriașul dracului un debit de tutun i-aș fi spus / însoară-te și fă o sută de copii și dă lumii o nouă filosofie / aș! iepurele a murit fără să mă anunțe în anno domini 1417” [administratorul vrea să pătrundă și el în republica literelor și îi citește poezii] (spre marea stupefacție a acestuia) acest text]. Inșă a ieși din regimul ludic, primordial în această carte, înseamnă a-l trăda pe autor. Personajul în sine ascunde, sub masca clownescă, o semnificație. Nu e vorba de joc (sau nu numai de joc) ci de demascarea unei imixtiuni. Ceea ce un alt autor ar fi transmis mai mult sau mai puțin direct, la Virgil Mazilescu devine un pretext ludic care, chiar dacă dizolvă în bună măsură „satira”, n-o anulează. Strădăniile administratorului de a pătrunde și el în republica literelor pun totul pe muchia de cuțit a ambiguității. „Echilibrul scribos — universal — negru”, din pricina căruia „nici că mai poți / să murmurii ceva să înțaim o silabă” a fost spulberat: „Subalternul guillaume”, „copilul guillaume” ajunge să zboare „cu aripile noastre, cu bicieta noastră”. Că autorul e aproape una cu personajele sale o știe oricine — și asta cu atît mai mult cînd e vorba de „personajul liric”. Iată-l inșă pe Virgil Mazilescu transformînd strădania de a se despărți de personajul său într-o scenă de teatru ab urd căruia nu-i lipsesc calitățile dramatizării. Fondul liric al poetului e acum mai puțin vizibil în spatele dialogurilor cu guillaume, creînd un spațiu mai profitabil dinamicii jocului decît confesiunii. Deși solidară cu scrierile mai vechi ale poetului cartea de față e o deschidere în maniera care amenință să se stabilizeze. Așa cum stă bine unui poet care mizează pe imprezibilul *Guillaume poetul și administratorul* e o pată de culoare în scrisul lui Virgil Mazilescu, chiar dacă nu depășește, valoric, realizările sale mai vechi.

Constantin PRICOP

Florența Albu, *Poem în Utopia*, Ed. Cartea Românească, 1983. Virgil Mazilescu, *Guillaume poetul și administratorul*, Ed. Cartea Românească, 1983.

nicolae ţatomir

70

profil aniversar

Nu numai cele vreo cincisprezece cărți confirmă consecvența într-un crez... Pasiunea pentru poezie, neîntreruptă, se confundă aproape cu întreaga existență a lui Nicolae Ţatomir. Farmecul rostirii cadentate l-a marcat definitiv, încă înainte de a fi scandat — în sălile „Liceului Național” — acel tulburător *Eheu*, — *jugetes labuntur anni* și de a-i fi urmărit trena de melancolie în lumină. A fost unul dintre eminenții discipoli întru arhetipurii ai faimosului magistru de latină Marinănu. Nu numai despre acesta circula zvonul că *vorbea latinește* dar și despre alții din așezământul în care se formaseră Hogaș și Sadoveanu! ...Că viitorul căutător de *Lebede negre* scria versuri în limba înaintașilor de la Roma și că acele versuri meritau atenție, avea să depună mărturie G. Călinescu, în revista sa de la Iași. De contactele afective cu lumea celor vechi vorbeau atit arpegii debutantului, într-o modestă publicație din Moldova de nord, cit și cele două cărți de început. Înainte de războiul mondial al doilea, numele lui Nicolae Ţatomir — magistrat în regiune, apoi în Iași — pușca fi întâlnit în publicații prestigioase, la *Insemnări ieșene*, unde era apreciat de Mihail Sadoveanu și ceilalți animatori ai revistei, la *Jurnalul literar* al lui G. Călinescu, ca și în coloanele altor periodice din țară. Izbucnise războiul, când poetul ieșean aduna între copertele unui volum — *Eternul spirit* — apărut în 1940, poeme făcând clogiul omenescului amenințat. Asemenea multora din generația sa, aripile căutătorului de noi orizonturi urmau, prin forța lucrurilor, să-și rănească zborul, pentru ca după trecerea furtunii să se întindă iarăși pentru explorări înnoite: „Noiembrie încearcă mereu a ne-ntrista... / Noroc de primăvara din tinerețea ta. / O pică plumburie vrea să ne facă rău... / Noroc de ochii limpezi și de surisul tău...”

Trecut de culmea vârstei de care vorbea Nemișorul florentin, Nicolae Ţatomir ascultă tot mai atent vocile sub conștiența ale lumilor dispărute, angajându-se într-o mai tentantă decipitare a vieții sufletești de adâncime și punându-și întrebări despre un destin ale cărui impulsuri îi rămân ascunse. Poezia lui devine, în fragmentele ei inspirate, un centru de balans între spațiile de intimitate și proiecțiile asupra lumii, opunind timpului impleticit și al războiului mărturiile unui timp interior în căutare de certitudini. Traducând alternanțele inimii și ale rațiunii, rostirea devine sincopată, alertă, privirea bucurându-se de regăsirea coerenței

dintre lucruri: „Fructele / Dau în pîrg / Așteptînd frenetic să le culeagă. / Cu degete de lumină / Viața...”. Prins în încheieturi discrete, cenzurat, lirismul se subordonează adesea reflecției, ajungîndu-se — ca la un Paul Valéry — la un fel de obiectivare a sentimentului. Conștiința care problematizează, în mitologia personală a lui Nicolae Ţatomir pămîntul se constituie într-un soclu pentru meditație, de unde tipluri de volume ca *Un om pe promontoriu* (1961) sau *Cartea mea de lut* (1971). Tentațiile muzicale, romantico-simboliste, au și ele partea lor de contribuție, de unde prezența sugestiei și nostalgia cîntului, subliniată în tiplurile volumelor *Carmen terrestre* (1968) și *Elipse orifice* (1976). O mitologie de tip special e cea din *Tainicul arhipelag* (1964), în virtutea căreia, fără să ni se spună ceva despre Cyclope sau despre alte părți ale arhipelagului grecesc, sub ochii poetului se ivesc, abia desenate, fantome ale înaintașilor săi pe linie papernă. Pe scurt, acordurile cele mai pline ale poeziei sînt acelea în care timpul — o dată în tonuri clare, altă dată ca sub-limbaj și mister — se răsfrînge în amintire.

Vase comunicante între timpurile mitice și prezent, simbolisme și embleme de tot felul învederează, în cele din urmă, un *esprit de géométrie* tradus într-o caligrafie poetică de reală prohibitate. Perspective epice cedează pasul viselor astrale; voluptatea senzorială se asociază intim voluptății reflecției; privitorul „ca la teatru” se lansează în ieșiri satirice ca adept al unei morale a echilibrului. De cele mai multe ori, deși lăsînd impresia că unifică o multitudine de conștiințe în fierbere legate prin intermediul unui eveniment —, poetul își este interlocutor și co-subiect, dialogurile sale despre destin și istorie plasîndu-se sub semnul unui soare mediteranean ordonator, generator de simetrie. Un roman din 1972 era o evaziune în exotic. Sociabil, căutător de prieteni și metafore, drumurile celui care, timp de decenii, s-au împărțit între catedra universitară și redacțiile ieșene, duc acum zilnic spre publicațiile de aici. Nicolae Ţatomir menține în Iași acestor ani ceva din boema de altădată.

Antrenantul Albert Thibaudet considera că timpul de zbor al unei generații nu trece de trei decenii. Nicolae Ţatomir a prelungit, cu mult acest timp. Prosperețea sa sufletească e a unui tînăr, dar care posedă experiența mai multor generații.

Constantin CIOPRAGA

minațiune, de neoriginalitate. Esteticeste vorbind, pozițiunea d-lui Ţatomir este foarte inteligentă. Un poet tînăr începe prin a imita. Toți imită, unii pe Argezi, alții pe Blaga, etc. Imitația unui poet mare este cel mai bun exercițiu de personalizare, mai mult este unicul mijloc de a-ți dovedi personalitatea în adversitate.

G. CALINESCU

● scrisoare prietene Ţatomir,

Mulțumesc mișcat pentru darul volumului trimis. N-aș vrea să răspund cu o simplă felicitare, care de altfel însă n-ar fi de rigoare.

Vreau să-mi exprim cel puțin pe această cale satisfacția mea estetică deplină după lectura poemelor și poeziilor d-tale.

Ești într-adevăr un maestru al versului, al ritmului variat și bogat ca și al rimei rare, al emoției înalt intelectuale prin care depășești accentuat înălțimea colegilor de breaslă.

Primește omagiul meu cel mai sincer deocamdată în forma aceasta intimă,

al d-tale ca și în trecut,

Al. DIMA

● de același autor:

LEBEDI NEGRE, versuri, Iași, 1936
ETERNUL SPERIT, poem, Editura Insemnări ieșene, Iași, 1940
SATIRE, versuri, E.S.P.L.A., 1955
RĂSCOALA, versuri, Iași, 1957
UN OM PE PROMONTORIU, versuri, Editura Tinerețului, 1961
TAINICUL ARHIPELAG, versuri, Editura pentru literatură, 1964
PE LIMBA LOR, fabule minlaturale, Editura Tinerețului, 1967
CARMEN TERRESTRE, versuri, Editura pentru literatură, 1968
MELOS, versuri, Editura Junimea, 1970
CARTEA MEA DE LUT, versuri, Editura Cartea Românească, 1971
MANUSCRISUL DE LA MARRAKECH, roman, Editura Junimea, 1972
POEZII ȘI POEME, volum antologic, Editura Junimea, 1974
ELIPSE ORIFICE, versuri, Editura Eminescu, 1976
COSMOGRAME, versuri, Editura Junimea, 1977
NEGRU ȘI VERDE, roman, ediție ne varietur, Ed. Junimea, 1980
ARPEGII MODERNE, versuri, Editura Eminescu, 1981
TARA ALBATROȘILOR, versuri, Editura Albatros, 1982
LEBEDI ALBE, versuri, Editura Junimea, 1983

metamorfoze

Zece mii de lumi
Mărșăluind
Prin pulberea de stele
Spre lumea primordială...
Melancolicul Xenofon —
Aedul.

Deodată calmul. Nevăzut, refluxal
Îmbie fluxu-n leneșe nisipuri
Să somnozeze. Albul și albastrul
Domnesc din nou în pescăruși și brize.
Sunt violenții mortale-n desfătare.

S-au față-n față, mal la mal, cu marea.

Tu, mare din adîncu-mi, văduvită
De mituri și legende! O, noianul
De taine și mistere — ascunse-n mine
Pîndind semeța mare dinafară
Să-i umilească-orgoliul nesfirșirii...

În efemer, în marea mea adîncă,
Să-ncapă-ntreagă marea nesfirșită
Nici ea eternă? Se hăsoară una
Cu milele galactice, iar alta
C-un strop de vis și c-un șirag de lacrimi?

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

S-au față-n față, mal la mal, cu marea.

Curbe-n delfin. Ondule în ondine.
Ogive-n valuri. Spume-n promontorii.
Verzi, algele furtunilor profunde.
Și niciun zeu! Doar o nălucă-a lunii
Efigie pe-albastra emisferă.

O, melopeea marilor ecluze!
Joc de niveluri. Iaina și misterul
Mă urcă-n mine însumi. Nu zădarnic
Primordiala mare dinafară
Nemărginirea și-o cufundă-n mine.

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Fiori, melancolii, tristeți, coșmaruri...
O năruire-n singele tăcerii.
Verzi, clipele furtunilor profunde.
Și niciun zeu! Doar o nălucă-a lunii
Efigie pe sumbra-mi emisferă.

Nimic nu schimb, deși comoara mării
Din mine însumi pare mai înaltă
Decît mitologiile vetuste
Plutînd ca un planeton sau impietrindu-și
Viața-n madreporul fanteziei.

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Un orizont difuz. Un galben palid
Vibrînd deasupra verdelui în tremur
Cu lungi striații. Stranie osmoză!
Perfid insinuîndu-se din larguri
Spre șarmurile mele, valul geme...

Tangaj oniric. Dulci, prelungi vestigii.
Beția contopirii cu vecia
Și nesfirșitul. Un neptun ce moare
Sorbînd din el xirul amăgirii
În fabulosul gol care-l născuse.

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Val după val rod stîncile, ca marea.

Celula urlă ca o geamîndură.
Mi-s ochii faruri, flăcără privirea.
Scruțez hotarul apei și conturul
Făpturii mele lutnic demarcat
Să-ndîgucie materia fluidă.

Sînt fluviile cum pulsează-n mine.
Aluviuni de-azur cresc împrejură-mi.
Aud șoptindu-mi fauna și flora.
Umil mă-nchin mireasmelor amare
Cînd trec prin branhiile apele vieții.

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Val peste val, mă năruie — atlantidă...

Un sentiment pornește — avangardă —
Să-nfrunte înfîntul mării. Iată
Fragila lui argilă cum se sfarmă
Că o baliză smulșă de taifunuri
Și aruncată — stîrv marin — pe plajă.

Paloarea unui astru își întinde
Înșelătoarea punte. Urc, marea,
S-ajung din urmă-nțtia cosmonavă
Și-nțtiul pas al omului pe lună
Sclipînd în noul ev ca un luceafăr.

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Frinturi de univers palpită-n pieptu-mi.

Știi dezlănțuite. Uraganul —
Ciuleandră-a trombei. Mugete de monștri
Nebănuiți în bezna lor larvară.
Paianjeni — crabii. Grele de miasmă
Scoici policrome fără harul perlei.

Dor ancorele-nfipite-n timp. Doare
Și amfora uitată de milenii
În bezna mea. Mitologii bizare
Se nasc și mor cînd temerare genii
Străpung lucid — ca raza laser — zarea...

Stau față-n față, mal la mal, cu marea.

Te-aștept de veacuri, Xenofon... Sunt Marea!

coliba

În coliba tăcută a adîncului
Bucuros de oaspeți!

Ci voi nu intrați.

Vă plac mai ales foșnete
Ghîrlînzilor multicolore
Ale cuvîntelor de hîrtie fluturînd
La ultimul etaj al zgîrîie-nimicului.

Coliba veciei mele, -nstelată,
Nu cunoaște zăvorul.

Odată, ca niciodată,
Veți pune pe pragu-mi piciorul.

horror

Purquoi le Poète, qui n'est qu'un enfant
en somme... ne prendrait-il de familiarités... avec... l'Horreur... ?

Paul VERLAINE

Am cunoscut-o-n sîmbra mahala
Trecînd mereu cu dricul cuiva...

Frau, prin voalul negru, prea frumoase
Și mult prea albe gingașele-i oase.

Ne tolăneam strîvind vieții iarba
Și ne jucam — copii — de-a baba-oarba...

Ne contopim atit de bine-acum
Cînd ne-nțtim în vise sau pe drum,

Că nu știm care-e eu și care-i ea,
Cine dă vreme, cine vreme ia...

Grafica de Steliana Delia BEIU

nicolae
breban

sau privirea
sacră asupra
erosului

1. Cîndva, la mare, cum sta pe dig în «somn» yoginic, chipul lui Nicolae Breban mi s-a părut, transmigrant, a fi un fragment dintr-o scriere ce-și divulga răpirea focului. Pe plajă, cuplurile se abandonau caniculei, într-un antum purgatoriu. El era naratorul și ochiul rafinat. «zeificînd», le scotea din discursul artificial, redîndu-le epicului în variantă beckettiană, prin «slefuire» maximă. Deveneau plumb, spalt, galerii, săli subterane, după disciplina piramidologiei. Fluxul și refluxul, în anatomia ariei albastre, sugerau o dereglare astrofizică. Nu m-aș fi mirat, ca ridicînd un braț, poporul de priviri să-l urmeze, ritualic spre Alpha Draconis.

2. Nu au cuplurile sale obsesia levitației? Nu suferă de un potențial act cosmogonic? Ele își caută mereu «tehnica» ieșirii din individualitatea perisabilă. Refuzînd abisul mormintului, în spațiul profan, sînt fie axa construcției, fie pivoții construcției. Dar, în resemnare, Rogulski (aheul la asediul Troiei — Tonia) devine... Estragon, un «zeu» — local, «en quelque sort à la fois double et un». Acceptă, parcă, rolul de ithyphall. Prin profunzimea angoasei, însă, își descoperă sentimentul religios, el, — o ființă discontinuă cu «nostalgia continuității pierdute». Ne vin în minte, acum, niște table de lege regăsite: «Ceea ce-i religios, nu-i chestiune de conținut, ci de intensitate»; «Nefericirea în dragoste întrece în intensitate cele mai adînci emoții religioase». Intensitatea nu-i prezența părții sacre? Rogulski se vrea un neglorificat, căutînd «mica lumină fidelă». E un strat codificat în acel daimon — Eros, care se juca, în copilărie, cu perechea de inele în jurul sferei de aur. Încet, încet, intră în jocul alternativ al «interdicției și al transgresiunii». Și, închis în negația sa, nu-și pierde rațiunea de-a fi. Ci, dimpotrivă: se imaginează în propria legendă. De unde va cădea în forma ingerilor de gips.

3. «O lepră eterică-erotică» zicea marele-disperat. Scriitura lui Breban e sabia scilpitoare, în dublu avatar.

4. Spirit insurgent, a refuzat de la început roata olarului în construcția romanului. Insuși romanul îi devine călăuză în expedițiile sale. Recitîndu-i paginile de erotică abisală, neașteptate represalii interioare te vindică de uzura celor nouă lumi stratificate.

5. Cred că la masa de lucru îmbracă tunica lui Nessus. Memoria indivizibilă e radarul oniric în mistere, iar semnele, divizînd un cer roșu de semnale, îi dezvăluie arta turnării bronzului și a grupării alegoriilor morale.

La 50 de ani, poate spune generației: «Sînt mai în vîrstă decît voi cu o zi. De-aceia, nu vă sfiți de mine!».

Horia ZILIERU

un extra-dry pentru
florin mugur sau ce le pasă
anilor!

Capitolul I. Hai să fim serioși. Dragă Mugur, nu ți-am trimis de mult nici o scrisoare. Ții minte acel «Cotidian de gingășie», foiță portocalie caligrafiată în exclusivitate pentru tine, zi de zi, aproape un an și ceva, prin 1978—1979? «Azi, 4 aprilie 1978, pe la ora cinci și jumătate după amiază, în timp ce păzeam un ibric galben în care preparam ceai negru, a sunat telefonul și am știut că ești tu: fiindcă mă gîndeam la tine, fiindcă vroiam să-ți împușc ediția de crepuscul a cotidianului, doream să-ți vorbesc, să te întreb, să mă liniștesc. Și ai dat telefon! Azi, 4 aprilie 1978, îmi vine să plîng de bucurie și-mi amintesc de lunile petrecute împreună în localitatea D*** (Capitolul II. «Sfîntul» la Dolhasca. În anul 1969, dintr-un accelerat fulminant de seară, un bărbat în jur de 35 de ani coborî gîbrît pe peronul gării din localitatea D*** potcîndu-se de ultima treaptă a vagonului. Motanul detectivului Arthur — 1,71 m. înălțime — salută precis, îmbrățișîndu-l în fața chioscului clandestin de răcoritoare nocturne. Începea nemaipomenita prietenie obligatorie! În spatele casei, sub pîrul ce-și lăsa fructele să putrezească-n lenea noastră, pe linia ferată, în drum spre gazda ta (Capitolul III. Misterul camerei Maricicăi. Poetul Florin Mugur lucra la un roman. Doctorul Emil Brumarul îl încurca. Iată, vine carbaxinul!), în odă cu mult mai tinere decît încaperile în care stăm aplecați acum peste hîrtii ce nu ne mai primesc vîoi cuvintele. Azi, 4 aprilie 1978, ai avut, la un moment dat, la telefon, o intonație ciudată, de frate mai mare, afectuoasă, blîndă și totodată tristă din cauza întîmplărilor vieții. Prietenia există!»

Capitolul IV. Hai să fim și mai serioși. Dragă Mugur, nu ți-am trimis de mult nici o scrisoare. Ții minte acel «Cotidian de gingășie»... «Am impresia că prea facem caz de vîrstă. La opt-sprezece ani ne vîităm că avem doar ațit. Pe la treizeci începem să spunem că gata, s-a dus ce era mai frîșcă la trișcă. La patruzeci urlăm de neputință, dar urlăm, bagă de seamă, decî mai pu-

tem. Sînt sigur că la cincizeci (Capitolul V. Zece negri mititei îmmulțiti cu cinci? Hercule Poirot însuși va răspunde, bătrîne, că fac cincizeci!) vom sușoti iar pe la saizeci... Fiecare anotimp își are mosorelul lui cu ață vernil, grena, gri. Că ața e din ce în ce mai delicată, se rupe și ne lasă cu coatele goale, e altă tipuritură...

Capitolul VII. Fruntea și zidul. Studiu exhaustiv al textelor a și b din opera lui Florin Mugur. Textul a: «De la o vreme am luat obiceiul / oriunde aș fi să-nchid ochii / și să mă sprijin cu fruntea de zid.» Două suprafețe, una fierbinte, cealaltă rece, una gînditoare, cealaltă inertă. Textul b: «Înti e bine.» Apoi?

tem. Sînt sigur că la cincizeci (Capitolul V. Zece negri mititei îmmulțiti cu cinci? Hercule Poirot însuși va răspunde, bătrîne, că fac cincizeci!) vom sușoti iar pe la saizeci... Fiecare anotimp își are mosorelul lui cu ață vernil, grena, gri. Că ața e din ce în ce mai delicată, se rupe și ne lasă cu coatele goale, e altă tipuritură...

Capitolul VIII. În care îmi dau în petec de rîps, compunînd un poem ocazional.

Capitolul IX. Da, ai o voce sedativă! Dragă Mugur, nu ți-am trimis de mult nici o scrisoare. Ții minte acel «Cotidian de gingășie»... «Și parcă vroiai să-mi spui ceva dincolo de cuvinte și eu nu pricepeam. Ce? Vîno aici. Sînt nevoia unei lungi, lungi discuții. Vreau să mă sfătuesc cu tine...» 50 de ani! O balenă de timp e în urma ta. Nu ai decît să te întorci și să-ți arunci harponul în Moby Dick!

Capitolul X. «Menage tes meninges», dragă Mugur. Marlowe își dăruie o portocală și. Maigret, grav și uman, își urează să mai trăiești cincizeci de ani. Miss Marple, grijulie, își croșetează definitiv un suflet larg și călduros. Iar mirobolanta Mavis, «Jas des detectives femelles», te întîmpină în fiecare dimineață cu surîsul sub buze. Nu-i O.K.?

Cînta cu atîta plăcere, în bălțile orgolioase și magice, broasca!

Mă duceam viforos la spital. Faceam vizita: copiii sub un an și lehuze. Pe urmă la poștă. Apoi, împreună cu Mugur, pe calea ferată Mergeam, din traversă-n traversă, cu inima beată De brusturi, de șanțuri, de stîlpii de telegraf, de vacile moi și obtuze.

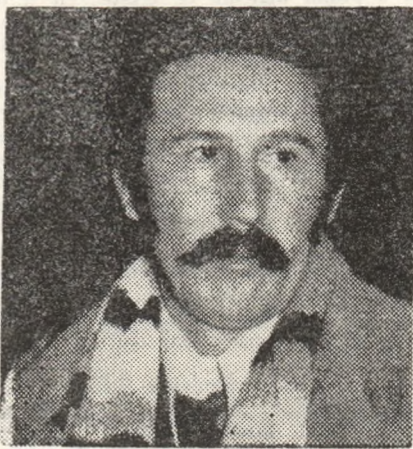
Citeam, întîni în sezlonguri, în fața cu «zidul lui Mayer». Sultănica, grațioasa cantonieră, Il credea pe Mugur un doctor și pe minc un fraier. Eleva Milica sosea la canton, desculță și-n flăcări, și ne zîmbea pișcheră

Ștîndu-se fără pereche. Într-o noapte de groază domnul Cîrneală mi-a bătut în fereastră cu un chibrit: li intrase, prin somn, un pîianjen obscur în ureche. I l-am scos cu ulei și a doua zi, mîndru, lui Mugur i-am povestit...

Capitolul X. «Menage tes meninges», dragă Mugur. Marlowe își dăruie o portocală și. Maigret, grav și uman, își urează să mai trăiești cincizeci de ani. Miss Marple, grijulie, își croșetează definitiv un suflet larg și călduros. Iar mirobolanta Mavis, «Jas des detectives femelles», te întîmpină în fiecare dimineață cu surîsul sub buze. Nu-i O.K.?

Capitolul X. «Menage tes meninges», dragă Mugur. Marlowe își dăruie o portocală și. Maigret, grav și uman, își urează să mai trăiești cincizeci de ani. Miss Marple, grijulie, își croșetează definitiv un suflet larg și călduros. Iar mirobolanta Mavis, «Jas des detectives femelles», te întîmpină în fiecare dimineață cu surîsul sub buze. Nu-i O.K.?

Emil BRUMARU

marin
sorescu:

un poet
din prima
linie

C a să-l putem situa pe Marin Sorescu în cadrul complex al poeziei noastre actuale trebuie să cădem de acord asupra unei distincții, neapărat de natură valorică dar, oricum, de incontestabilă evidență statistică. Și anume: există poeți din prima linie care își împart (inegal, dar satisfăcător) interesul cititorilor și al criticii, la un moment dat, favorizați de destin, de conjunctură, de dotare, de abilitate etc. și există poeți din linia a doua care se mulțumesc să participe la configurarea ansamblului unei literaturi, constituind un fond de resurse imprevizibile (desigur că o dialectică activă guvernează aceste aranjamente). Iar în ceea ce-l privește pe Marin Sorescu, la două decenii după debutul său, în raport cu toate datele (obiective) pe care le deținem astăzi, el se numără printre poeții din prima linie. Poziție justificată și motivată, deopotrivă, de coeficienți exteriori și interiori.

Scopul tradițional al poezilor (conform unei teorii statuate de E. A. Poe în

Filosofia compoziției) este efectul. Și probabil, nicăieri în poezia românească de azi acest lucru nu se vede mai bine decît la Marin Sorescu. Aspectul particular pe care îl dobîndește fenomenul, în cazul nostru, decurge din cultivarea paradoxului și dintr-o dinamică de excepție a gîndirii estetice. De altfel, abatele du Bos făcuse și el observația că una dintre caracteristicile primare ale naturii umane este mișcarea și, deci, artelor le revine rolul de a mișca (emoțional). Or, scopul spre care dirijează Marin Sorescu discursul în mișcare e șocul, mai puțin de factură emoțională și mai mult de contrafacere a firescului poetic, de răsturnare a tabieturilor în care ni s-a așezat spiritul după atîtea secole de poezie, veche și nouă. Așa se explică și tratamentul aplicat unor motive îndelung circulate și amenințate cu simplă ochiadă: «Toate muzeele se tem de mine, / Fiindcă ori de cite ori stau o zi-ntreagă / În fața unui tablou / A doua zi se anunță / Dispariția tabloului.» Descifrăm aici unul dintre mo-

tivele exterioare care l-au propulsat pe poet în atenția generală — această complicitate cu tendința iconoclastă instalată în mentalitatea contemporanilor. De unde nu trebuie să deducem, în nici un caz, că ar fi vorba și despre lipsă de respect sau persiflare a valorilor. Mărturie stau poeme precum *Bărbații*, *Shakespeare*, *Meșterul Manole*, *Eminescu* ș.a. Dar Marin Sorescu preferă o viziune care ocolește deprinderile comode și previzibile. Iată de ce, vizavi de activitatea sa de pînă acum, aș risca să afirm că, înainte de a-și aduce contribuția la ceea ce se numește în mod obișnuit poezie (aspect care, oricum, merită discutat în continuare), Marin Sorescu a declanșat în primul rînd un fenomen poetic specific. După cum se știe, foarte curînd poetul a avut nu doar cititori numeroși, dar și imitatori, și emulii și traducători, însă mai important mi se pare amănuntul că a ocupat un teritoriu avid de înnoiri. A apărut ca o prezentă incomodă, dar necesară, atît pentru evoluția poeziei cît și a criticii. Căci el creează probleme și forțează înțelegerea lor, ca și cum ar avea mereu în fața ochilor cuvintele bătrînului Voltaire: «Toate felurile de artă sunt bune, afară de cele plicticoase...»

Cercetînd diagrama titlurilor propuse pînă acum de Marin Sorescu (14 în total), reținem că poezia lui nu începe cu *Singur printre poeți* (1964), și nu sîrșește cu primul volum din ciclul *La Lilieci* (1972). Am făcut apel la aceste două titluri tocmai pentru că poziția și atributele lor marchează un simptom definitoriu al dezvoltării creației soresciene. După un excelent exercițiu parodic, poetul revine cu un accent oarecum dramatic în *Poeme* (1965), accent deplăcut și în volumele ulterioare. Iar atunci cînd toată lumea a crezut că poate să fixeze deja o manieră, el o contrazice flagrant cu *La Lilieci*, dar fără să părăsească definitiv plăcerea versifica-

țiilor *à rebours* la care se întoarce cu *Descîntoteca* (1975) și celelalte. Iată deci cît de riscant este să exprimi o opinie finală alături de acest autor de surprize (realitate valabilă și pentru incursiunile din celelalte domenii: teatru, eseu, critică, proză, traduceri — să ne amintim de acel neașteptat Pasternak!). Totuși, un element de unitate subzistă în toată poezia lui Marin Sorescu și el decurge din atîtuținea cu care întîmpină evenimentele. Sub tentativa nouității pe care o urmărește în fiecare carte e sesizabilă o formulă constantă, neîntînd de manieră, cum s-ar părea, ci de metodă, de funcția mentală care naște această poezie la limita lucidității.

Marin Sorescu a dobîndit de-a lungul a două decenii un indiscutabil îndemînare de regizor. Căci nu altceva sunt poemele sale decît niște înșenări concentrate pe suprafața imaginară a textului. Recuzita provine ades din depozitele adînci ale experienței culturale (mituri, istorii, clișee, anecdote, biografii, sentințe etc.) și e animată într-un fel personal, cu resurse proprii și plăcere ludică. Dar să nu scăpăm din vedere faptul că, uneori, desecarea metaforelor prin dramatizare, ironie sau calambur este un gest de autoapărare, cînd poetul se simte atîns de undă sentimentalismului, adică de ceea ce pare să acuze mereu prin chiar atîtuținea pomenită mai sus (*Descîntoteca* rămîne exemplară în acest sens și, cred eu, cea mai bună carte a sa). Cu volumul cel mai recent, *Finții în mare* (1982), fără să abdice de la modalitatea care l-a consacrat, Marin Sorescu ni se înfățișează mai ferm așezat în existențial. Problematica abordată astfel împinge ironia spre sarcasm («Nu-i nimic. / Sînt cîteva mici defecțiuni / De sincronizare. / Poate vom ajunge, cu vremea, / Și spunem exact ceea ce gîndim / Și să vorbim / Chiar în timpul vieții...»), prin filtrul lucidității își face loc melancolia («Trec pe cer, în formă

fixă. / Cocorii, / Sonetele țăranilor...»), viziunile încep să cocheteze cu... (!?) pre-romantismul («Sînt iarba crescînd peste noi: / Precum peste vechea cetate / De bolți și frontoane, / În care, din veac, dorm — visate / De marmură — două coloane»). Dar nu lipsește nici poezia locului comun (așa cum o desecopere G. Călinescu («Marin Sorescu are o capacitate excepțională de a surprinde fantasticul lucrurilor umile și latura imensă a temelor comune»): «Am terminat toate subiectele. / Să vorbim acum despre vreme. / Fiecare dintre noi știe să spună ceva. / Despre vreme; / nici subțierea gravității prin înfruntarea și răsturnarea senzațiilor și stărilor pre-serice: «O decapitare în piața publică, / Ah, ce roșu pompeian! / Un neg înalt. / Iată o cupolă care adună ecouri. / Răstîgnii pe Via Appia — / Arhitectonic fac foarte bine. / Plus că sună și frumos. / Foarte mulți «i», vocale deschise.» De altfel poetul nu uită să ne reamintească și principiul prin care s-a individualizat în literatura actuală, privind rolul poeziei ca «sistem de alarmă»: «E instalat la granița / Dintre vis și realitate, / Dintre veghe și somn, / Dintre somn de veci și insomnie cronică, / Agățat de-o leghe de veghe / Și se poate trage și cu dinții / Admițînd prin absurd c-ai avea mîinile prinse.» Declarația provine dintr-un realism de tip special.

Astăzi, după o retrospectivă sumară în bibliografia lui Marin Sorescu, cîntăm să cred că el rămîne un poet, deși între timp și-a demonstrat posibilitățile în multe alte domenii ale scrisului, devenind un profesionist, în sensul hollywoodian superior. Dar nu va putea nega vrodată că șansa, formația și chiar fondul preocupărilor le datorează poeziei. Frecvența întoarcere la ea e o confirmare.

Emil NICOLAE

Nu fusese decât o zi proastă, apăsătoare, provocată de schimbarea vremii. În plină vară, sfârșitul lui iulie, deodată, o ploaie neagră interminabilă, șirind pe acoperișuri, disperat, de dimineață până seară, de fapt începută cu o noapte înainte cu un val de frig, care mă făcuse, după căldurile de mai înainte, să mă string sub o pătură chinezească foarte ușoară și să ascult tamburina de pe țiglele din jur. La Vila diplomaților, de alături, pustie încă, nici un sunet. Numai tuciriții de la subsolul unei case ce trebuia să fie demolată, un glas isteric de față luetică, făcută la beție, și răcnetele unei țigănci bătrâne apucate de streche, pentru că bea și era singură. Pe urmă, liniște și foșnetul ploii egal, monoton, într-o casă în care nu se auzea decât mișcarea secretă a peștilor din acvariu, lacomi, care înghițeau semințe uscate și plescăiau de poftă, ca oamenii. Pe urmă un trosnet al mobilei ce se usca. Nu erau spiridusii lui *Cheshire cat*. Numai dulapul de nuc care îmbătrânea și ploaia nedorită din cauza căreia meciul de tenis pentru *Cupa Davis* avea să se amâne cu încă o zi. Nu se născuse sentimentul intens de singurătate care trebuia să se ivească abia a doua zi. Noaptea, bănuiam că soarele va reapărea dar duminică neagră ce a urmat m-a contrazis și, cum nu sufeream această zi, mă gindeam unde să plec; undeva la lacuri, unde ar fi existat puțină umezeală și miros de stuf; voiam deci să fug într-un loc unde ar fi fost mai răcoare, deși abia descoperisem acel București torid de vară, asudat, plin de praf și de miros de benzină, somnolind senzual în soare, când toată lumea era plecată la munte sau la mare și orașul întreg părea înecat de o lumină filtrată; numai să nu fi fost mirosul acela de striv și de apă clocită, de gunoaie și de motorină arsă. Pe trotuare treceau bătrâni ușași și ci de căldură, parcă niște rule dezafectate pe o frînghie mișcătoare și fete de doi poli pe care nimeni nu le invitase la Mamaia sau la Predeal, și ele umblau fericite, bete de here ieftină, băută la Auto-service-uri, în picioare și acum probabil că le venea să-și taie vinele în odăile lor din Bercești sau Balta Albă, pentru că nu aveau amant și prieteni, nici surori, nu aveau pe nimeni, n-aveau nici măcar buletine de București, din care cauză trebuiau să meargă din când în când, formal, la Brațele de muncă pentru a-și justifica existența în acest oraș.

La toate acestea mă gindeam când ascultam ploaia interminabilă de pe acoperișuri și țipetele țigăncii de șapte sau nouă ani, și burlancele zurliau, și veniseră zorii tot cu ploaie, dar cu o ploaie neagră, urtă de noiembrie, cu frig, și mă chircam sub pătura chinezească, ușoară și pufoasă, caldă și plăcută și mă gindeam că nu aveam ce face în ziua care urma pentru că eram absolut singur, așa cum îmi doream de multe ori să fiu, când simțeam nevoia de a nu vedea pe nimeni, de a citi sau, pur și simplu, de a-mi linge rânile ca un câine hăituit de hingheri...

Ar fi trebuit să apăs pe butonul magnetofonului, să ascult Aclagio-ul lui Albinoni sau Debussy, ceva, *Marea* sau *Norii*, și să nu sune nimeni la ușă; și să nu mă întrebe nimeni dacă nu vreau să scriu un articol la Revista de arhitectură, iar ploaia asta neagră promitea tot ce poate să promită o ploaie interminabilă, mocănească de noiembrie, sosită clandestin din stratosferă, sau, de unde mă-sa sosise, după experiențele celor ce-și fabricau bomba; deci putea să fie o duminică bună, una dintre acele zile fără sfârșit, când ești, și trist, și vesel în același timp; trist pentru că ești singur, și vesel din același motiv: nu intră nimeni pe ușă, nu și se spune când trebuie să faci gimnastică, nu și se arată cântarul ca să afli cu cât ai mai crescut în greutate și ce trebuie să mai dai jos, nu tu cuvinte despre colesterol și despre pline prăjită, de cincisprezece ani aceleași fraze despre rolul gimnastic și al mișcării mușchilor dorsali, și avantajele yogăii și alte chestiuni dulci despre zarzavaturi, despre binefacerile absenței sminținei, fleacuri domestice cu care femeile cred că te protejează și, de fapt, te plietesc când ar putea să-ți vorbească despre Ravel pe un disc cu *Ma mere L'Oye* și *Pavane pour une infante défunte*, somnoroasă muzică și voluptuoasă cadență a sonatelor și acea dulce, tandră melancolie a lui De Falla din *Noches en los jardines de Espana* care-mi reamintește mereu de nebuna catedrală a lui Gaudi pe care o visez în coșmarurile mele, și din turlele ei plonjează porumbcii sălbatici și-mi ciugulesc ochii. De afară se auzeau rîndunelele și vrăbiile gureșe, și iedera care strîngea imobilul cu brațele sale vegetale, și mereu auzeam țipetele isterice ale fetei nebune care ziua tundeau florile furate noaptea din cimitire de către fiii ceilalți ai țigăncii bătrâne, ca să poată fi vindute în piețele publice, niște flori stropite și înviate din care se scoate mirosul secret pe care orice cimitir îl imprimă tandrașilor lăsași pe morminte; și iar cîntecul fetei care era îmbătăită înaintea nopții ca să doarmă, și ea, bețiva asta mică, ce tăia florile și le regenera pentru a le vinde în coșuri multicolore în piețe, nu mai plîngea și nu mai auzeam decât ploaia, și nu mă gindeam decât la Maria Decapitata, la ochii ei de drogată, cu acel păr albastru care, după

miezul nopții devenea parcă verde și aspru și strălucă, un păr electric, făcut parcă din *corzile de gitară despletite* ale poemelor lui Diego, și la ceva lipsit de plăcere, la existența mea ternă, egală, de furnică condamnată să care un fragment de firmitură și să nu vadă soarele, într-un cuvânt nu doream să ies afară din casă, nu voiam să văd pe nimeni; de fapt era altceva pe care nu voiam să mi-l mărturisesc...

Cheshire era probabil la *Roma by night*, în piața Navona, cu prietii ei, cu societatea aia din *Number One*, amestecătură de pederaști, de regizori și de artiști de clasă, de cocote la preț mare, care-ți cer pe neașteptate bani de avion la patru dimineața pentru un *safari* la care au fost invitate peste prevederile lor și nu mai au timp decât să meargă la aeroport și, uite, cum e acum dimineața, și băncile deschid abia la ora 9, dacă nu e ziua Sfințului Cristofor, sfîntul automobilistilor, pe care Papa l-a ras din calendar, și-o să-l vadă el pe dracu', că, știția, automobilistii, nu se joacă, au și ei patronii lor din ceruri și o să-l vedem pe Sfințu' Părinte cu cracii în sus, texte de ale lor, și-mi aminteam de Lancelotti, de tichia lui de șef-bucătar și de cele 367 de borecane cu esențe și piperuri cumpărate din Singapore, de serile din salonul lui, cu quartete, cu Mozart și cu Karajan și de palațul acela cu ferestrele mereu acoperite de obloane, de micul bar prin care trecea o fată în pulover negru, ținînd o mică panteră în lanț de aur, înaltă, maiestruasă, de o frumusețe fără seamăn, care atît făcea, pentru atît era plătită, să treacă pe la miezul nopții, prin bar, cu pantera ei, chipurile ca s-o scoată la plimbare, pentru că ziua probabil dormea, și pe urmă, noi, cu toții, ne uitam spre Piața Navona, la fîntînițele lui Bernini care șușoteau din apele lor neobosite, spre locul încercat de nu știu ce mister, pentru că era plin de confetti, de trăsuri rămase pe margini și de cai somnoroși, de drogați care vindeau brățări de tînchea sub arcadele celor două biserici, de guzani și pisici ce alergau unii după alții, nu se știe cine după cine, și din echipajele luxoase coborau cele mai frumoase femei din lume, numai peruci și briliante și, de fapt, aceste cele mai frumoase femei din lume erau numai niște bărbați travestiți, crema *Viei Veneto*, amantii sau amantele regizorilor de 65 de ani, care părăsiseră femeile și încercaseră adolescenți sosiți din cine știe ce provincie italiană ca să facă carieră la *Cinecitta*, prostituindu-se, murind de foame, cîrînd baloturi, măturînd străzile sau încercîndu-se cu babe milionare, plietite, capricioase și pline de ifose. Refuzasem să merg cu *Cheshire*, eram sîtul de concerte, de publicul snob și afectat din marile școli, același dacă-l vedeai de cîteva ori, umplînd lojile și emanînd către sîlile îmbrăcate în catifea și stucatură aurită mirosul lui de descompunere, pentru că numai cine nu avea nările mele de lup nu le simțea cîncelele secrete la vezică sau stomacurile puhave, încercate de cere nege și dospite în sampania cu gust de zeamă de varză și acea inimaginabilă uzură a pielilor bine spălate, dar macerate de eroziuni oculte, de mincărimi și explozii celulare din interiorul epidermelor hrănite cu loțiuni și spray-uri ce nu-i putea apăra de ceea ce-i surpa cu încăpăținare, cu o violență ce nu putea fi înfrînată de nimic, de nici un medicament, de nici un institut de infirmușare; toată această societate de bogăți, de trufași, de cîinii era ciuruită de boală, de maladii necunoscute, care retrăgea din loji, în proporții îngrijorătoare, contingente întregi de persoane grave, importante: miniștri, dame de rang, prințese, sau, pur și simplu, jucătoare la bursă, dacă nu cumva dispașiția lor treptată putea fi pusă pe seama ciupericii ce intra sub formă de praf în vinuri și în menu-uri fine, alegînd din când în când și cîte o fată fragedă, frumoasă cum fusese Joyce, americana aceea, pe care o iubisem secret, după care m-aș fi dat în vînt și trebuia să aștept ca milionarul ei *bippy* să moară, să-și facă rundele lui la San Francisco sau în *Greenwich Village*, sau în Paris, ori în boatele hamburgheze, pînă mierlea și Joyce avea să rămîină singură, după care m-ar invita la ranch-ul ei de pe coasta sălbatică a Mexicului și poate că acolo, dacă nu s-ar fi ivit vreun alt tînăr miliardar..., dar toate acestea acum erau numai amintire. Joyce dormea în cimitirul din Washington (cimitirul acela în care se intra cu trăsuri pe niște alei asfaltate), nu pentru că ar fi avut vreun accident de mașină, cum bănuiam eu că va sfîrși fata, ci pentru că Ciuperca, strecurată cine știe cum, sub formă de whisky, de citronadă, sau Campari urcase în trupul ei și o măcinsae în mai puțin de cinci luni de zile, după care rămăsese numai o pungă de oase, atît de frumoasă, spunea proaspătul văduv, Duncan, parcă se numea, atît de frumoasă, iar el trebuia să plece în California sau la Malibu, să stea cu prietenii lui, să o jalească și să bea cu ochii înecați în lacrimi, privind spre plaja de argint, dincolo de care ferrybotul ducea o lume nepăsătoare, spre niște insule, și el se gîdea chiar la un zbor în Haway și eu îmi aminteam cum o luase, cum o pescuisse pe biata Joyce, care de fapt nu era deloc americană; era numai o biată fugită din

Europa după ce-și înmormîntase soțul, și el măcinat de cancer, și pe urmă vagabondase prin tavernele din Amsterdam, ducînd o viață de *beatnik*, adică dormind în piețe publice, sau în hoteluri de ultim rang, pînă se ivise nababul; sope, cinci copii mari, om de afaceri pe care le neglija pentru că avea 60 de ani, nu-i dădea! și care mai voia să prindă ultimul tren din Gunhill, adică să mai jefuiască ceva din ținerețea ei, a lui Joyce, cum îi zicea, deși avea un nume banal românesc, afirmînd că e irlandeză după mamă și nemtoaică după tată, ca să nu-l sperie pe bancher, dar acesta nu se speriasse și o luase cu el în America, și o purta în toată lumea, și o ducea unde voia, era cam zgîrcit, nu-i făcuse încă cont în bancă, abia dacă-i oferea cîte un mic bijou, un rahat față de averea lui, dublat de multe promisiuni, cum face bătrîni, ca să le țină pe puștoaice lingă ei, pînă dau ortul popii de infarct, în paturile hotelurilor de lux; dar iată că el, vinturaticul miliardar, sau numai milionar, sau numai om de afaceri cu numai ceva lovele, trăise, și ea, Joyce, zăcea undeva într-un mormînt, și-atunci viii și morții se amestecau în mîntea mea bîntuită de ploaia neagră a duminicii, o zi plină de plictis, de frig și de singurătate, cînd femeile părăsite, urlă în odăile lor necunoscute, și mă gindeam încă la Maria Decapitata și la meciul de tenis de la București pentru *Cupa Davis*, ce trebuia amînat cu o zi — asta era sigur — pentru că potopul nu mai conținea și eu nu puteam să ies din casă, și nici măcar telefonul nu suna, să aud o voce dulce, pasată, ca la dublu, prin firele întretesute ce împleteau orașul în mirifica lor capcană.

Așadar, duminică începuse prost, ploaie nemerimă, meciul de tenis pentru „Cupa Davis” fusese amînat pentru a doua zi din cauza timpului nefavorabil (crainicul de la televizor ne anunșase în cele din urmă) și acum în loc de Năstase pe ecran apăruse o furnică fără nici un haz, după care, la înghesuială cei de acolo găsiseră o peliculă cu un șerif răcîcit în New York și filmul începuse și apăruse un fel de stewardesă dulce, de bună seamă, mexicană, cu ochii Mariei Decapitata. Mă obseda și nu voiam s-o caut deloc, probabil că umbla acum cine știe cu cine sau citea, cum pretindea cîteodată și aștepta să dau un semn, și eu nu făceam nimic, intrasem într-o merție scribită, abia mă ridicam din fotoliu din când în când ca să scot ghiță din frigider și să-mi mai torn cîte un sfer de pahar de *Johnny Walker*, și afară tot ploaia, ploaia atomică, dreptă ca niște fire de mătase care țeseau prin ceață bolile viitoare și compromiteau recolta. Mă gindeam să mă răzbum pentru urmele acelea de dinți de pe fescele ei și-am lăsat pe șerif, și-am bîhbit după carnetul cu numere de telefon, era un maculatur basoldit de atîta întrebuintare, nu-l foloseam cu atît de mult, cît *Cheshire cat* care avea de ținut mîntie multe cifre: ale croitoreșelor, telefoanele de la studiourile de imprimat, ale dirijorilor din toată țara și din străinătate, numerele cofazelor, depilatoarelor, masoarelor și ale doamnelor care vindeau lucruri din pachet, deși sosea cu geamantanele pline de fiecare dată din turnele ei, dar femeilor, totdeauna le lipsește ceva: un batic, o batistă care să se asorteze cu complejul cutare, un pantof de scară, mai nou, mai altfel, un fular, o poșetă, dar cite nu le lipsește, în sfîrșit...

Nenorocirea era alta: cî în casă existau mai multe astfel de carnete cu numere de telefon, așa încît era greu să-mi dau seama care din ele erau mai vechi și care mai noi, dar de asta aveam să-mi dau seama mai tîrziu.

Nu știu dacă ați încercat vreodată ce am încercat eu în duminica aceea cu ploaie interminabilă și neagră. Aveam cîteva amici și mereu le uitam numerele de telefon; lipsisem ce-i drept, o bună bucată de vreme din țară, tot umblînd să ridic pavilioane de expoziții, cînd la Sofia, cînd la Londra, ba și la Ankara, și, deodată, mi-am dat seama că viața curge inexorabil și că un carnet vechi cu numere de telefon nu mai înscamnă nimic după o vreme, devine perisabil ca o salată uitată la soare; un cimitir al amicilor, pierdut pe drum...

I-am cîntat întii pe Țața, pe Puzderică, colaboratorul meu cel mai apropiat la lucrările ultime pe care le girasem în țară în ultima vreme. Țața era un fel de clown de casă, un mic codos, un colportor de știri, *urechea* mea în împuțitul tîrg, numit București, el era omul care-mi regla umorile, cu anecdotele lui, cu svornurile pe care le minuia pe fir, 12 ore din 24; avea o gură spurcată, gură de Tîrgoviște, să te ferească Dumnezeu să intri într-o astfel de moară de cuvinte că te spurca, nu te mai spăla nimeni, trebuia să te duci la curățitorie, să te frece aia cu prafulle lor, să te scoată iar imaculat, curat, înfășat, cum te-a făcut mămica. De la el puteai afla cu multe zile înainte sau chiar cu cîteva secunde după producerea evenimentului, cine mai murise, cine fugise cu nevasta altuia și cine se spînzurase pentru că nu mai avea cu ce-și plăti gazele (așa ne trebuie dacă nu avem rubrică de *fapte diverse* în ziare); eu cel puțin puneam mîna pe telefon; sunam, țîr! țîr! țîr! ocupat! Țața vorbea, afla vești proaspete, vindea, cumpăra: cîți bani s-au împărțit la *Fondul plastic* și cine și i-a însușit, cine a primit ajutoare de creație, cît și unde le-a bătut, la ce crîsmă; de ce s-a spînzurat una la Mogoșoaia deși avea mașină, bărbat frumos și respect social, dacă-ți făcea el panegiricul puteai să te mai înmormîntezi o dată; dar curiozitatea sa nu mergea numai în domeniul nostru; Țața intra în toate straturile sociale cu investigațiile; aflasem eu că femeia aceea nemaipomenită care făcuse un film prost cu regizorul Cutare cunoscut pentru numeroasele sale lansări de vedete la Buftuywood, pentru amoriurile lui ancillare și pentru libidosenția care mergea pe scara gusturilor de la țigănci pînă la doamne de un interes arheologic; nu, nu era gerontofil, era numai crescut de o mamă care-i însuflase complexul Oedip fără să știe, de unde nevoia de a se simți protejat de femei matusalemice, cu autoritatea cărora se incredința; în sfîrșit, deci femeia aceea teribilă cu care se arătase la ultimele premiere ale studiourilor noastre, îl lăsase masc și se cărase în Italia cu un macaronar? Dar cite nu știa furnizorul Curții regale?

Telefonul, ciudat, nu era ocupat, răspunsese însă o voce stre înă. Eu, afectuos: „Alo, Țațucă!...” „Ce Țațucă, domnule, aici e o casă particulară, nu Institutul doamnei Așlan!” „Cum, nu e numărul cutare?” „Ba, da, dar vechiul titular nu mai are aceeași adresă, s-a mutat, eu l-am moștenit, că de patru ani aștept te fonul...” „Să-l sfîpîniți sînătos, dar nu cumva, nu știți dv. nou număr al telefonului?” „Caută la 03, omule, și lasă-mă în pao că de trei luni nu mai am o clipă de liniște din cauza titularului cum spui dumneata!” Tranc!

Afară tot mai ploaia a pagubă, țîriala aia neagră, ucigașă ploile bombe Haș, scursura ei jengoasă peste omînire. La 03 mi răspunde nimeni. Fetele se uitau la filmul cu șeriful de la New York, probabil, ce să se ostenească ele cu dat informații! Am mai încercat de două ori în dorul lelii, 03, mut ca planeta Marte la să citească ceva. Afară se auzea iar vocea bețivei celei mic pe care o bătea mă-sa, niște țipete de înspăimînta lumea; ploai fosnea în iedera opărită de pe ziduri ca viermii de mătase în frunza de dud. Am făcut alt număr. Dacă Țațuca s-a mutat într-o casă mai mare, să-i fie de bine, muncise, pusese umărul, merita: el un loc mai în față, la Belphegor, omul cel mai credul din lume trebuia să las să se sune de multe ori, pentru că acolo se răspunde greu. O fi pictînd cu capul aplecat spre dusemeaua pe care s aflau pînzele, în patru labe, cel mai ciudat stil de a picta din cît existau pe lume, orî scria cu scrisul lui înflorit, arierat, cine știe ce poem? Cu ce să-l „tratez” eu pe bunul meu amic, care înghite orice? Povestea cu papagalul de Peru, adus din Argentina parc i-o vîndusem. Nebunul meu drag o și răspundise în cîteva ceasuri! „Ați auzit? Țăticu”, ăsta eram eu, Țăticu! a adus din Buenos Aires un papagal roșu de un metru, într-o colivie de aur; i-a dat-o u guvernator din nu știu ce Stat al lor. Vorbește latinește și pînter că insulta în permanență un general care preluase puterea de vre

ovidiu
genaru

în drum spre casă

Intii să cumpere piine de la brutar, apoi vom trece pe la parfumerie

Din piață vrea mere; cînd ajungem la croitor:

„Numai puțin, să văd rochia asta, crezi că violetul mă prinde?”

Apoi vrea să-și întilnească o prietenă, are să-i spună ceva important.

O urmez. Treceam și pe la hăcan să cumpere smochine. La întoarcere

rămînem o clipă la fîntînă.

Adoră curcubeul. „Hai, dăruiește-mi iasomie!”

Căutam florărea în grădina publică. Obosită, nu renunță la oboseală. Mă țîrîie ca pe-un căpel în lesă.

Cîte prebexte inventează femeile! O, Doamne!

Această aminare acceptată, acest joc de-a Timpul Pierdut, ocol ce ne apropie de plăcere și moarte.

portretul lui Z.

Ochi cum n-am mai văzut, aproape violeți; mă mir cum vede cu dinșii.

Par însă calzi, mistuitoari, încercați de spaimă; ghiocuri de ghicit viitorul, spun unii, priviți-i; alții cred că și mersul ei n-ar fi un act fizic: plutește senzual, înfricoșător, prea artistic.

Vine la fîntînă să stabilească legături, dar frumusețea ei rafinată, perversă, ne alungă. Ne temem de monologul ei cu umbrele;

să aibă și suflet. atît de frumoasă, nu poate

învățăture către matematician

Să o ascult, deci! Aproape că-mi poruncește. Vrea să mă ajute.

E convinsă că n-am experiență. „Îngăduje-mi să-ți grăbesc cunoașterea, văd că ești robul fustelor!”

Culeasă de pe buzele ei, învățătura, știu, e și mai prețioasă;

are 40 de ani, vîrsta reginei depline; încă poate să nască.

Sînt ochi și urechi; și am plătit la intrare.

„Asta vreau să te-nvăț, că nici o învățătură nu-ți folosește despre femei; nici experiența, nici Academiile!”

poeziile ei

Îmi citește poemele. Astfel ne petrecem serile alunecînd

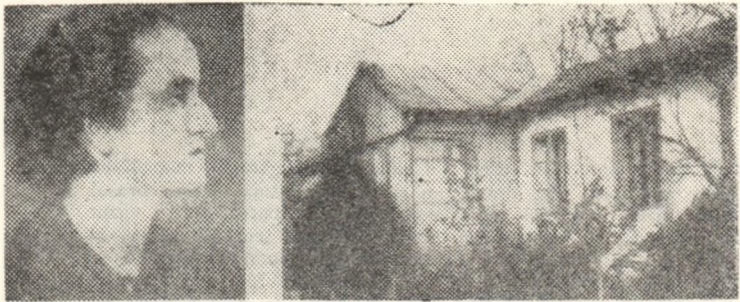
impalpabil în lumea reveriei. Delicat pronunță numele unui vis, umbra dorinței fără corp

traversează-ncăperea. Nu are măsură poezia, nici înțelegere; beție și beatitudine, tot una-i;

și deși nu pricepe cuvintele în sensul lor strict, luminaea ce pîlpîie și recitarea mă tulbură

și mă cuprinde o poftă de boală. „Nu-i filozofie, îmi spune, sînt eu la 20 de ani!”

Luminaea abia mai tresare, cunoașterea se-ntunecă.

Casa memorială „Otilia Cazimir”

otilia cazimir

90 de ani de la naștere

portret după busola inimii

1.

Duduia Otilia ni se „înfățișează”, când o privim prin adâncimi de amintire, în transparența unui *peisaj* ce nu-și modifică „ce qui se passe dans l'âme du saint”. Semnele exterioare îi tâlmăcesc, fără a o înstreina de tot de tiparele „existenței”, o singurătate *emancipată*. Tulburată de-o insomnie activă.

Pretextez și acum o nespusă mirare de *întîzire* și o însoțesc în greșeala spațiului ce-o așteaptă sceptic și cu rezervă egală. Felul în care atinge ființele (lucrurile), însuflețindu-le elanul de castitate, se înscrie într-un maximum de *stil*. Dar aburul iernii nu mai compune nimic pe lumina ce-și retrace umilința. Unde mai este acel *symposium* de pînde extatice? Monotonia încordată e complexată de surmenajul tăcerii.

Cine-a spus că oboseala e „instrument de cunoaștere”?

2.

Balanța „improvizăției”, fără consecințe, înclină spre un text pe care l-am numi *absența intermitentă*. E ca și cum am expia fraza după principiul *compunerii catenare* (ca-n sumeriană): substantiv / adjectiv atributiv / substantiv la genitiv / suffix pronominal / indicatorul pluralului / și postpoziția.

A fost un semn fonetic al claustrării. Iar în cercul marilor săi contemporani o *figurare*. Iașul îi era *locul*, în înțeles heideggerian. Casa și preajma reprezentau „aria” lingvistică. Erezie și idolatrie. În mitologia erosului, ca o lizibilă epistemă, își sună elipsele „anarhistul” iberic al seismelor sentimentale: poetul T.

3.

Nimic nu e mai plecticos — se pronunța un critic — decât paradisul zugrăvit sau povestit.

Cum să-i narăm poezia? Ieșind din susceptibilitatea „froidsée”, nu ne mai solidarizăm cu „maniera animistă”. De la intimitate la îndoială, prin îndrăzneala cu patos lin, poeta și-a surdinizat interogația. Coeficientul de luciditate estompează „panoplia” cu arme sentimentale. Trecutul e un mod de existență, erodat de dialogul concesiv. „Beteala” ironiei neutralizează lamentația și jena „complicată” simplifică ambiguitatea. Copilăria se inhibă în spontaneitatea secundă; remușcările iau plasma translucidă a ferigii de gheață; ardoarea nu atinge prăbușirea, dar nu naufragiază în romanza leșinoasă. Vilegiatura fructelor — acordată la tăceri nedefinite — își „consumă” aureola de carne muritoare. Aromele pulsează un chin inutil, putreziciunea invocă serul, fragila materialitate suferă de greșeli convertite. Prin transparențele „fatalității”, amurgul — adjectival exagerează zădărnicia. Tablourile sufletului delicat, exersîndu-și „des leçons de patience”, sînt epurate de melancolia trivoli.

Capodoperele: *Natură moartă*, *Pelerinaj sentimental*, *Melcul*, *Căpițele de fin*, *Taină* își păstrează întreaga intensitatea inițială. Ritmul vital le menține atomii „inalterabili”.

4.

În anii agresivi ai „pactului” cu celălalt tărîm, lupta miraculos cu zeul care-și înscrie semnele oracolului în lăuntru somnului: *măsura bucuriei*. Cultivîndu-și tăcerea absenței, își înconjura preajma cu simboluri de *dregători*: leul, taurul, corbul și dragonul. Parcă poseda, rezis-

tînd, cataloagele lui Tiamat, zehitate ce se opune agresivității cu fețele-două: una masculină — alta feminină.

Îi revăd emblema *minilor*. (Eliade își divulgă, într-o pagină de jurnal, îndrăgostirea declanșată de lungimea neobișnuită a degetelor *minii* unei femei. Claudel vorbind de Ysé din *Le partage de midi*, zice: «Il y a une telle force de paralysie dans la main d'une femme!») Mîna sa se subordona unui travaliu antropogenetic, atunci cînd mîngîia portretul poetului T. O adoram, aproape liturgic, cum potrivea lemnele (ca niște pasaje din traduceri impuse de viață) pe „textul” minor al focului suferind. Mîinile sale. — raze în blind rozarium.

5.

Cîntecul de lebădă? Acolo, unde „veșnicia mică” nu se asemănă cu hula-bria de vorbe opărite.

Mîndră, își apăra substanța luminii. Anemia nu-i atinsese harul. Și rîdea de climatul reveriei, în care flăceta poate deveni „instrument wagnerian”. Părea o streină, peste care trece, în difuză atingere, apusul intimidînd iluzia privirii. Era însăși umilința împăcată. Repetat, traumatizat: „Mai esențial e cînd te dezlegi de toate”.

Țîmpul (enfin brûler) nu ne șovăie retina în a-i sciteia, în posteritate, trecînd peste avataruri, o aducere aminte întru fidelitatea neobturatei prețurii.

H. Z.

Grafica de Steliana Delia BEIU

nicolae sava

scrisoare de duminică

Domnule v-a căzut privirea strigă un tînar cu care imi încrucisăsem pașii în plimbarea de seară într-adevăr în urmă rămăsese spațiul acela neobișnuit de gol prin care trecuse privirea lui deja o împăturisem o pusesem cu grijă în buzunar să o citesc în liniște acasă cu întreaga familie ca pe orice scrisoare de duminică.

proces de conștiință

Seara după ce toți ai casei sînt plecați pentru murit puțin trec în virful picioarelor în camera unde stă atîrnat calendarul și asigurîndu-mă din toate direcțiile posibile hîrști rup ultima filă și o pun în buzunar lucrul acesta dîndu-mi o satisfacție deosebită... cînd mă culc pun cu grijă talismanul acesta sub pernă dar de fiecare dată găsesc dimineața în locul acela puțină cenușă cînd răsare soarele deja am uitat totul nu vă pot dovedi cu nimic dar jocul e al naibii de pasionant de fiecare dată.

ultimul poem celebru

În față am o biografie și o sobă de teracotă care nu îmi inspiră nici un vers celebru pentru începutul acestui poem provizoriu despre prietenie dar iată de mama mi-e dor și de prietenii ce-mi aruncă soarele în depresiunea din care vă mint sistematic (e în firea lucrurilor pasivitatea păstrată cu grijă conștiința niciodată solicitată prea mult) vai mie umblă fleaura fericirea mea personală zădărnice il compătimește mama pe un dumnezeu în fiecare seară cînd în fereastră mea nu bate nici un titlu de poem nici o rază de lună și atunci cu durere imi spăl mîinile și recunosc că niciodată n-am băut ceai de mentă și nu mai iubesc bariera din marginea orașului unde am sădit pe timpuri plopi fotografiați în ziare hei rup profesorul nostru suplinitor și vinovat că nu-i fotogenic din lipsă de mutră hei rup cu greu imi mai recunosc acum prietenii printre oamenii care inghit cuțite deschise fac tumb și alte exerciții de gimnastică artistică în birouri ministeriale trag la țintă vie eu cu ochii deschiși deschiși deschiși... vînzătorii de ochelari falimentează pe urmele mele dar eu mint sistematic cu nerușinare și forță sînt crezut iubit aplaudat inventez stări sentimente și oameni pe care nu i-am cunoscut niciodată voi fi din nou aplaudat și din nou alte stări sentimente și oameni din nou aplaudat numai laude și aur cuvinte și aur pentru mine cel impertinent de liniștit cruce crescută într-un oraș de provincie fără statui dar eu mint în continuare cu nerușinare și forță fără să mă sfîșii de durere fără să-mi torn cenușă în cap vai mie fericit cititor de mă vei vedea mergînd pe stradă puțin plecat să știi că duc în spate o mare greutate.

duminică cu „cupa davis”

(urmare din pag. a 9-a)

neva. „Și cum îl salvăm?” „Îți spun eu mai încolo, deocamdată nu suflîm un cuvînt, nimănui, despre mine și cei pe care-i miuiesc. că vedem pe dracu' amîndoi”. Plecase. După cîteva săptămîni se înființase iar: „Ce vești?” „Cam bolnav.” „L-ai văzut?” „Cum să-l văd? Cine pătrunde acolo? Regim de exterminare! Mai trimite-mi un pachet să văd cum i-l strecur, dar trebuie să bani mulți. cît poți de mulți, sunt gardieni, plus judecătorii ca să facă recurs, o să te sărăcească treaba asta, dar dacă e vorba de soțul tău, ce contează, nu?” Femeia s-a înființat iar cu pachetul și cu suma de bani. Începuse să vîndă mobila și covoarele din casă, nu se uita, ce era în pachet mînceau gemenii și fosta divă pentru că vremurile erau grele pe atunci; el nu se atîngea de așa ceva, spusese cînd îl luase la rost. „Ar fi fost ca și cînd aș fi mîncat din cadavrul ăluia. Am și eu scrupole, nu înțelegi? Există lucruri pe care nu poți să le faci.” Înțelegem? Cum naiba să nu înțeleg! Cu banii fugea, grămadă, la Madame Haș și mai cumpăra, ba un bijou, ba o rochie, ba un mantou, altfel generos cu iubitele sale! Au trecut așa vreo doi ani. Femeia ajunsese să spele pe la cucoane, devenise servitoare în toată regula, nu o mai cunoșteai, slăbise, nu dormea noaptea. Trimitea mereu bani și pachete, ba, Felix al meu susținuse că are nevoie și de indemnizație de tren pînă la Canal, unde obținuse un permis special ca să-l vadă pe soțul ei de la prietenii suspuși. „Cum arată? E sănătos?” îl implorase femeia să-i spună: „Ei, cum să fie? Ca la pușcărie, a slăbit, are 43 de kilograme, au norme de lucru, mîncarea e proastă, toți banii se duc pe țigările ce trebuie date sentințelor, vai de capul lui, nu știu dacă rezistă...” Nevasta aceluia plîngea nopți întregi, de cîteva ori voise să se sinucidă, o ținea numai ideea că fără ajutorul ei, i-ar fi fost și mai rău soțului.

După un timp aflase de la alte neveste de deținuți că regimul de la Canal se mai îmbunătățise. Dăduse-n primire Tătuca, se

schimba calimera. Unii sperau să se întorcă într-o bună zi acasă. Parcă ar fi existat și posibilitatea unei vizite acolo. Felix Mesiodax sperase că femeia ostenise de atîta așteptare, dar ea i-a spus într-o zi că se va duce singură la Canal, deși trebuia să aibă o autorizație specială pe care el i-o promisese contra altor sume și pe care nu i-o adusese încă, pretextînd că Ionel al ei are regim special și că trebuia multă prudență pentru a nu-i agrava situația. Cînd disperata i-a spus că mai rabdă cel mult o săptămîină și se duce și se așează în fața gheretelor sentințelor și nu pleacă de acolo pînă nu-și vede bărbatul, Felix Mesiodax își dăduse seama că gluma se îngroșase. „Dar nu ai să știi în ce lagăr se află!” „O să-mi spui tu, doar ai fost la el și l-ai văzut.” „Nu mai e acolo, i-am pierdut urma, îi mută de colo-colo, de frică să nu evadeze. Mai bine țî-ai vedea de treabă.” „Nu o să-mi văd de treabă, sînt hotărîtă să merg din loc în loc și să-l găsesc. Altele cum de și-au văzut soții?”

Și-atunci, ce credeți că a făcut? Avea un prieten la Morgă, l-a sunat la telefon: „Alo, uite ce e, am nevoie de o urnă cu cenușă.” „Ai înnebunit?” „N-am înnebunit deloc, un amic de-al meu, regizor, vrea să pună o piesă în scenă și are nevoie de o urnă.” „Și de ce-i trebuie una adevărată?” „Întrebă-l pe el, băga-l-aș! nu mă întreba pe mine! Mi-o aduci?” I-o adușese. A doua zi era în casa amicului său cel mai bun: „Vreau să-ți dau o veste proastă.” Femeia se albise, dar era pregătită pentru orice și el știa asta. „Țî-am adus bărbatul acasă” și-i întinse urna. „Nu se poate!” făcuse proaspăta văduvă, smulgîndu-și părul din cap. „Țî-am spus doar că nu o mai duc mult, că avea regim special! Femeia abia scăpase din acest șoc. Plînsese o săptămîină, așezase urna într-un dulap și începuse să-i facă pomenile răposatului: de trei luni, de șase luni, plîngea împreună cu copilul, avea un băiat căruia îi arătase cenușa tatălui lui. Comedia a ținut pînă într-o dimineață, cînd falsul răposat a sunat la ușă. Femeia numai că n-a înnebunit, văzîndu-l. A avut un atac de inimă, abia a scăpat. Bărbatul ei nu înțelegea nimic la început. Abia cînd i s-a arătat urna, a priceput. Felix Mesiodax a stat ascuns mai bine de o

jumătate de an pe la popi, pe la Rîmnic sau pe la Tismana, bînd și mîncînd, și povestînd ce farsă făcuse femeii. Pe urmă se întorșese ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat la București, evitînd cît putea întîlnirea cu „mortul”, care tot apucase să-i tragă o bătaie bună la „Capsa”. Într-o după masă, față de toată lumea care-l cunoștea. Povesti bucureștene!

Dar să ne întorcem la duminica neagră, cînd tot ploua și țigancă aia mică nu mai termina cu țepetele, și nici meciul pentru „Cupa Davis” nu se dăduse și se terminase și filmul cu cow-boy-ul la New York și ni se transmiteau știri despre războaie locale și numărul victimelor ultimului taifun cu nume de damă, ba am mai aflat că un avion luase foc la aterizare și că muriseră 243 de persoane, numai vești bune dau ziarele și radioul: cutremur, cancer, sinucideri de industriași, falimente, accidente de cale ferată, anxietate, balamucul, bomba, șomajul, iată ce ne așteaptă, nu mai e nici o salvare... Și, brusc, hotărîi că pentru că nu aflasem cine o mușcase de fese pe Maria Decapitata, trebuia s-o pedepsesc, dar cumplit, nu așa, trebuia să chem o femeie la mine, să-i dau niște whisky și să fac gimnastică suedeză cu ea, să se sature cînd o să afle de la vîru-său, Pavel, pe care aveam să-l chem numaimdecît, să se mai lase sărutată acolo, în locuri atît de intime! Mi-am luat deci carnetul meu boyldit cu numere de telefon și fac numărul celui tînar fin și indiscret, căruia îi sugeram că mă confesez, tocmai pentru ca el să povestească mai departe ce isprăvi mai făcusem eu de cînd nu o văzusem. Deci, aștept, ascult țîrîtul lung și repetat și-mi spun, iar am dat în bară, probabil că am telefonat la Spitalul nr. 9, dar, în sfîrșit, aud o voce: „Alo!”, „Da.” „Aș vrea cu Pavel...” Tăcere. Cineva își înghițea cuvintele. „Nu am făcut numărul care trebuie?” întreb prevenitor. „Cum, nu știați?” Numărul era bun. Recunoscuși și vocea tatălui lui Pavel: „A murit, acum trei zile într-un accident de mașină, el cu soția, lingă Predeal, era cea...” N-am mai ascultat. Am pus ușor telefonul în furcă și am ascultat șgomotul ploii în iedera de pe casă, cum ar mușca viermii de mătase din frunzele de dud, *mașina de cusut a ploii*, cum scrisese un poet într-o carte cu coperți galbene...

un dialog cu hervé bazin președintele academiei gongourt

„printr-o egală apărare a adevărului
și a libertății să asigurăm pacea și cultura“

● Nu pot spune care-mi este „rangul“ printre romancierii contemporani. Constat doar că sint foarte citit din est până-n vest și socot că acesta este în fond visul oricărui scriitor. De aceea le mulțumesc cu modestie celor treizeci de milioane de cititori ai mei, fără a ști de ce ei sint atât de mulți. Intr-adevăr, îmi displac clasamentele și clasificările și după cum știți nu se prea ține cont de ele. Din păcate, acestea țin de o anumită modă literară (una-i chiar de ultima oră fiind socotită chiar importantă: noul roman, care n-are nimic nou în plus, nereușind să câștige publicul cititor, poate numai pe unii critici ori universitari). De fapt nu se scrie după o rețetă. Se scrie pentru că există ceva de spus, considerându-se a fi util și altora. Imaginația furnizează intriga, realul restul, în fine fiecare se recunoaște și se pune în cauză. Literatura, pentru mine, este o cură de adevăr (adevărul, pentru a fi frapant, trebuie să fie foarte răspicat spus. De unde importanța stilului și a forței narrative.)

— Cele mai multe din romanele Dvs. surprind prin atmosferă și detaliu, prin faptul divers căruia i se conferă nebănuite potențe narrative, faptele fiind redacte în și prin veridicitatea lor. Cum pregătiți noile cărți?

● Sint, de altfel, după opinia mea mai multe genuri de opere, demne de a fi luate în seamă. Dau o atenție specială coerenței textului, generat de inspirația socio-familială, de „dificultățile raporturilor cotidiene“. Toată seria Reseau, începută cu Viperă sugrumată, este extrasă din această sursă. Preferenții de pe insula dezolării, Un foc devoră un alt foc sint romane socio-politice, în timp ce volumele Cu capul de pereți, Pe cine îndrăznesc să iubesc și Ridică-te și mergi sint greu de situat într-o anume configurație a inspirației opere mele.

Ceea ce mi se pare bizar este că din 1932 pînă-n 1947 am scris doar poezie, sub severul toiaz al lui Paul Valéry care-mi sublinia „densitatea“, asigurându-mă că voi fi mai în largul meu în proză. Din această lungă experiență a ieșit Zi, ce a primit premiul Apollinaire în 1947, dar după această dată, ca urmare a concentrației expresive dobândite într-un alt domeniu, am devenit romancier începând cu anul 1948.

— În ultima vreme mi se pare că se înregistrează un declin al poeziei, pe primul loc trecînd proza, bucurîndu-se de o largă audiență în rîndul cititorilor. Cum vă explicați acest fenomen?

● Mă întrebați de ce poezia este pu-

țin în declin în acest secol, dacă o comparăm cu imperiul celei din veacul trecut. Gîndesc că nu este o greșală a cititorilor, ci a poezilor ce au devenit extrem de absconși. În chiar limba sa un poet ajunge să fie comentat, adesea tradus, spre a putea fi înțeles de toți. Imagini, idei, metafore se ciocnesc între ele, în unele poeme, că se ajunge să fie descriptate doar de o „elită“. Poezia modernă se înăbușe singură. Observați că ea și-a conservat partizani tocmai în punctul unde și-a păstrat o suficiență limpiditate și o anume grijă pentru mesaj.

— Care este după opinia Dvs. situația prozei în Franța și-n Europa, în momentul cînd cea din America de Sud cucerește noi teritorii, cititorii și chiar premii importante?

● Mi se pare un fapt normal că-n unele țări considerate mici sau de dată mai recentă există o literatură deosebit de viguroasă. În Europa, cu cîteva excepții, au triumfat formalismul și indiferența la impactul social. În ultimii ani se înregistrează totuși la tinerii scriitori o detașare de acest gen de literatură și o reînnoire a „personajelor, situațiilor, naratiunilor“. Foarte important în această direcție mi se pare a fi apariția cărții Starea lucrurilor, un veritabil manifest semnat de 40 de nume.

— Ce vă doriți cel mai mult, acum, cînd aveți un statut de mare scriitor?

● Iată ce-mi face o mare plăcere: bunul simț revine. Personal, nefăcînd parte din nici o școală, continui să fac ceea ce am făcut dintotdeauna. Voi termina în curînd Abecedarul, jurnal intim ce împrumută foarte simplu forma unui dicționar. Apoi o să vadă lumina tiparului Școala părinților (se vrea un roman despre educația copiilor). Voi termina apoi ciclul Reseau (am epuizat deja trei teme: copilăria, tinerețea, maturitatea). Va veni evident și bătrînețea. Un alt roman, Dulapul, un volum de nuvele sint deja prevăzute.

Revenind la întrebare, ceea ce îmi doresc cel mai mult nu s-a schimbat: printr-o egală apărare a adevărului și a libertății să asigurăm pacea și cultura. Dumneavoastră știți că acesta a fost angajamentul meu de 35 de ani. Citeo-dată lucrez singur, cînd scriitorul are în mînă condeiul, alături mă asociez aceluia care doresc ca prin scris să schimb în bine lumea, să fie mai bună și mai dreaptă, altfel decît cea pe care am des-cris-o în opera noastră.

— Vă mulțumesc.

Interviu realizat de
Ion DEACONESCU

brize

borsalina

Mă tot țin de-un an să-mi vindă borsalina de culoarea nălbici uscate, dar... E drept că-i stă și lui într-un fel, dar imi tot spun că pătăria asta îmi este destinată, de ce?, mie. E cel mai gras om din oraș, oricum cel mai gras dintre grașii pe care i-am văzut vreodată. De cite ori îl întîlnesc, mă apropiu de el și-l fac să-mi zîmbească, îl salut complice, iar el îmi răspunde cu acea bonomie standard, bonomia oamenilor foarte grași. Sifonul, de care nu se desparte niciodată, ca de-un baston sau ca de-o servieta, pare, în mîna lui, dintr-o lume a lucrurilor mici și neadevărate. Nici burta de elefant leșec, cu care navighează legănat pe trotuar, nici mîmile ca două pîini, nici degetele-crem-vurști, nici ceafa în trei rînduri grele și bine rase, nici nasul cărnos, nici urechile licioase, nimic din toate astea nu-mi stîrnesc mirarea, cum mi-o stîrnesc hainele de pe el. În fond, sint hainele unui om foarte gras, la ce m-aș aștepta?, dar de cite ori mă uit la pantalonii lui, la bretelele, la bluza, la cureaua, la pantofii lui albi, sau portocalii, sau albaștri, care scriștie ca ușa de la sifonieră, sint un fel de neliniște. E neliniștea, nu neapărat speriață, în fața unei lumi necunoscute, ale cărei elemente nu vor să se supună înțelegerii de-aici. O lume din altă parte.

Dar ceea ce nu vreau și nu vreau să accept ca aparținîndu-i, e năstrușnica borsalină, care, pe capul lui, pare altceva, aparține altcuiva. Încă îl mai propun și-i propun țîrgul, dar răspunsul lui este, invariabil, zîmbetul mare și rotund, care mi-a devenit atît de simpatice și pe care-l și provoc, nesătul, de cite ori se ivește prilejul.

Ei bine, acest om extrem de gras, cel mai gras din oraș, intră în casă la el prin cea mai îngustă ușa din oraș. Flancată de ușile vecine, între prăvălia cu găteli pentru nunți și cea de umplut sifoane, ușa aceasta te contrariază prin îngustimea ei incredibilă.

Da, prin ușița aceasta i-a fost dat lui să intre și să iasă. O viață.

Scumpul de el, parcă l-a blestemat cineva!

Val GHEORGHIU

protagonistul

Chipul său se voia hirsut, asta a fost și este, peșemne, rostul bărbii sirmoase, de cupru, dar privirea e mereu adoma unei dimineți frumoase. Sa ne de vina jumina albastră, ce vine din adîncuri de tîntînă? Cu pu-untă să fie adevărul în asta, dar numai o fărîmă din el, de bună seamă. E sufletul lui păcătos de bun și sensibil la tot ce-i omnesc, nimic din aceasta nefiindu-i străin. De aici și tresărîrea lui la cea mai ușoară atingere, reacția lui spontană, dar profundă, totodată. Apariția lui pe scena Teatrului Național n-a avut nimic senzațional. Prezența lui era a unui bun profesionist, și nu e lucru puțin de bună seamă, dar nimic mai mult. Era unul dintre coriști, unul din cohortă. Pînă a ajunge pe podiumul solistului mai era. Distanța, la prima vedere, nu părea mare, dar un pas, aici, e uneori cit pămîntul. Saltul de la cumsecădenia de început a jocului său actoricesc nu s-a produs brusc, spectaculos, ci discret, aș spune, cîștigînd centimetru cu centimetru. De asta este practic imposibil de spus cînd a început să irumpă în scenă forța actoricească a lui Sergiu Tudose. Am constatat cu toții, cred, la un moment dat că ne place să-l privim, că ne retransmitem, nu o putere nouă, simțirea turnată în cuvinte, în replici, în personaje. Datele jocului nu s-au schimbat, n-a intervenit o ruptură, ci s-a șlefuit ceva ce era mai de preț, ceea intensitate a trăirii, acel firesc ce ține de intimitatea ființei sale. Nu doar experiența dobîndită i-a îngăduit să facă pasul cel mare, ci mai ales temeinicia lui muncă de cunoaștere, căci Sergiu Tudose e un actor deschis spre celelalte arte. El nu se bizuie numai pe vîna sa de actor, el știe, a înțeles, bine că aceasta ar putea seca oricît de bogată ar fi, dacă nu este întocmită cu valorile cele mai înalte ale simțirii. Registrul lui e larg, și el reușește admirabil să dea măsura acestei înzestrări, atunci cînd are o partitură ce-i poate pune în evidență calitățile. Un asemenea rol, în care Sergiu Tudose nu joacă, ci trăiește, e cel al lui Zilov, din „Vinătoarea de rațe“ a lui Alexandru Vampilov. Zilov creat de Sergiu Tudose e atît de adevărat, trăirile lui au atîta naturalitate, încît uși imediat că ești la teatru, simți că ești pârtaș la o scenă de viață. Actorul joacă cu atîta voluptate, cu atîta dezinvoltură, cu atîta sinceritate, că se realizează osmoza. În sala cea mică, Sala studio altfel nici n-ar fi posibil. Distorsiunile se simt fulgerător și sancțiunile sălii sint prompte și aspre. Dar „Vinătoarea de rațe“ e un spectacol în care toată echipa actoricească e pe aceeași lungime de undă cu protagonistul. Vampilov vorbește cu adevăr despre adevărul vieții și actorii respectă cu sfințenie acest adevăr. Sergiu Tudose cu deosebire. Zilov, e, cred, pînă acum rolul carierei lui actoricești, o carieră aflată sub o zodie fericită. E binemeritat pentru aceasta și premiul A.T.M., conferit pentru interpretarea rolului Zilov, o recunoaștere în fond a unei personalități actoricești inconfundabile.

Gr. I.

posibilele motivații ale unui succes

Succesul spectacolului ieșean Vinătoarea de rațe e, desigur, în primul rînd, unul al opțiunii repertoriale. Vampilov e, în teatru, ceea ce e Șușkin sau Valentin Rasputin în proză, ce a fost, la vremea lui, Evtușenko în poezie și e Tarkovski în film — ca să rămînem în teritoriul culturii cărora îi aparține. Dar în arta dramatică, piesa nu hotărăște destinul reprezentăției. Același text, în premieră absolută la Botoșani, a rămas inert și anonim. Aprecierea asupra programului repertorial e, cel mai adesea, de ordin cultural, al poliției specializate și nu dobîndește preț decît în funcție corelativă.

Așadar, reușita ieșeană e a reprezentăției cu această piesă, bine aleasă, care a configurat un climat social. Și a dat efigie artistică unui personaj cehovian-gogolian, un arlechin dramatic, Zilov, conferindu-i statut de tip configurativ pentru o realitate morală cu subteraneități de bulgăre. Nu sint acestea și datele piesei? Citesc, într-o carte inteligentă, subțire și foarte personală, de veritabilă literatură critică, următoarea observație (a lui Val Condurache — în capitolul „Lectură și zile“): arta interpretării, în teatru, ne răpește dreptul la iluzie, ne constrînge să renunțăm la „lectură“, la voluptățile pe care ea ni le procură, făcîndu-ne prizonierii unei lecturi care nu ne mai aparține în nici un fel“. Dar, mă întreb, nu există oare și împrejurarea — de care vorbea Barrault, cînd, într-o noapte, a rămas în scenă, în patul lui Volpone, copleșit de fantasmă — de a fi invadat de alte iluzii, benefice, devenite, de la un moment dat, proprii, eliberate de orice servitute față de sursa originară? Regizorul Nicolae Scarlat n-a citit piesa pentru noi, obligîndu-ne la o anume accepție a ei. Ca toți regizorii autentici, de viziune și concepție, el ne propune un univers asupra căruia urmează să delibereăm în deplină conștiință de sine și în interiorul căruia să visăm, să încercăm identificări, delimitări, retracții. Ne lasă pînă și libertatea indiferenței — dar ca atitudine, dacă pot zice astfel, față de lumea descrisă. Nu însă și pe aceea a dezinteresului. Fiindă tensiunea coliziunilor și zbaterea eroului, pasionalitatea demersului ideatic ne îndeamnă dacă nu să străbatem peisajul sufletesc arătat pe căile propuse, măcar să-l conspectăm cu angajare.

Sergiu Tudose s-a relevat ca talent pătrunzător și imaginativ în multiple împrejurări. De cite ori a creat fapte scenice sub călăuzire regizorală autorizată, personalitatea sa a apărut într-o lumină nouă. Așa s-a întîmplat de pildă, cu strălucitorul rol din Căpitanul din Köpenik. Cum unul din fetișurile criticii invalide e că regizorul creator tiranizează actorul și-l desfigurază, țărîindu-l fantazia marionetizîndu-l — viziune amintind de cea a șamanilor din arhipelagul Papua, care socotesc că supunîndu-se zeului tunetului, adică neadăpostindu-se cînd tună, oamenii își pot pierde unul din mădulele, sau mai multe — avem acum, aici, din nou prilejul să observăm că o regie inventivă îl ipostaziază pe actor, dezvălîndu-l și edifică ansambluri cu sigiliu. Căci izbînda ieșeană la care mă refer e nu numai a protagonistului, ci a echipei, de excelentă organizare, ea dînd o tipologie și sugerînd cu finețe etiologia ale cazului.

Totul s-a realizat într-o sală mică, unde domină pînza de sac, într-o lumină tulbură, misterioasă, fără excese scenografice și butaforice, cu spații de joc mereu noi, decupate de mișcarea actorilor, într-o simplitate nimbă de idee și cu un laconism care e esențialmente modern. Mi-amintesc de seara

dialogul artelor

plitate și profunzime, prin ineditul universului uman și tipologic, prin expresivitate stilistică. Vinătoarea de rațe este o dramă în care se regăsește cîteva dintre motivele care circula și în celelalte piese ale lui Vampilov. Provincia și oamenii acesteia, meschinăria și imoralitatea, iată cîteva din problemele predilecte ale scriitorului. De fapt, minciuna și vulgaritatea covîrșesc existențele în lumea provincială și dramaturgul incriminează tocmai aceste manifestări reprobabile. Vampilov este un moralist consecvent, fără să fie retoric și livresc.

Simbolica vîntoare de rațe pe care o profesază eroul — protagonist, cîntec Zilov, nestatornic în gînduri și sentimente, nu este altceva decît lupta cu prejudecățile și rutina vieții de provincie, cu meschinăria și fărîmiciia semenilor. Zilov nu se poate integra ușor, nu-i suportă pe cei împreună cu care este nevoit să conviețuiască. Iată de ce el devine incomod pentru semenii și aspiră către contopirea cu pădurea și viețuitoarele acesteia. Pădurea ca și viața, adună copaci tineri, copaci bătrîni, copaci bolnavi și uscați, animale blînde dar și viețuitoare agresive. Laolaltă cu toate acestea omul a rămas fiul credințios al pădurii. Acolo, la vîntoarea de rațe Zilov își poate regăsi tihna sufletescă, puritatea și adevărul existenței.

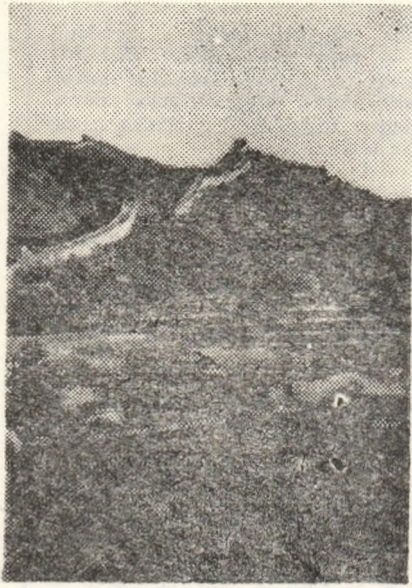
Regizorul Nicolae Scarlat semnează un spectacol dens, bogat în interogații, armonios problematizat psihologic, jocul de stări fiind modalitatea stilistică emblematică. Marea calitate a reprezentăției ieșene constă în faptul că distribuția a înțeles stilul spectacolului și fiecare interpret și-a adecvat mijloacele de expresie unui numitor comun: jocul de stări în relația cu protagonistul. Creația lui Sergiu Tudose este revelatoare prin sinceritatea și tensiunea sentimentelor. Zilov, în întruparea sa, trăiește o existență tragică, sufocată de ipocrizie și prejudecăți. Plînsul său cutremurător exprimînd gînduri și sentimente tulburătoare. Actorul ieșean realizează o mare creație, fapt ce a determinat și încununaarea carierei sale cu un premiu de interpretare acordat de Biroul secției de critică al A.T.M. Iar recentul coloquiul al regizorilor din teatrele dramatice de la Bîrlad, spectacolul la care ne referim a obținut marele trofeu, iar discuțiile purtate de specialiști au evidențiat valoarea de excepție a reprezentăției.

Cînd un spectacol capătă calificativul de excepțional, înseamnă că întreaga distribuție s-a integrat pregnant într-o viziune unitară. Așa cum apreciem, jocul de stări în relația cu protagonistul comportă unele dificultăți, interpretul unui rol episodic fiind solicitat să abordeze spațiul de joc în tensiunea cerută de momentul dramatic dat, pentru a se putea corecta cu acumulările personajului principal. Firește, această performanță artistică exprimă calitățile de pedagog ale regizorului Nicolae Scarlat dar și valențele creatoare ale interpretului Violeta Popescu, Monica Bordeianu, Despina Marcu, Mihaela Arsenescu, Adrian Tuca, Mircea Florin, Dan Acioabăneț și Constantin Avadanei. Personajele lor sint bine individualizate printr-o gamă variată de mijloace de expresie, cu simțul măsurii și o înțelegere exactă a fiecărei partituri, întreaga distribuție definind tipologia complexă, inspirat circumscris în problematica spectacolului. Scenografia semnată de Maria Miu se adoevează stilistic unei reprezentății memorabile.

George CENOIU

Sergiu Tudose și Dan Acioabăneț în „Vinătoarea de rațe“ de Alexandru Vampilov la Teatrul Național din Iași

● zidul

Se vede, zice-se, limpede din orice navă cosmică — ceea ce nu înseamnă prea mult, cită vreme „ochiul” satelitelui a ajuns să distingă și-o biată minge de tenis. Mai exactă ar fi observația că de acolo, din tărâle cerului, zidul chinezesc apare drept cea mai însemnată operă constructivă umană a tuturor timpurilor. L-am așteptat și pindit prin hubloul Boeing-ului încă din intrarea în spațiul aerian al ciudatului Kașmir, tărîm fierăstruit de creste paralele alinate conștiincios și punctate, rar, foarte rar, de semne ale prezenței omului. După aglomerațiile mozaicice ce potopesc malurile Indusului, unde fiecare petec îndiguit înglobează, precum celula nucleu, o locuință ori un grup de case îngrădite cu bambus verde, viu și puternic, pustietățile Himalaiei, lucrurile reci ale rîșoarelor rînduite între șirurile de creste și, mai ales, cu albeața ireală a zăpezilor veșnice, te duc, aproape fără tranziție, într-o lume pe cit de inospitalieră, pe atît de feerică. Identificăm, de regulă, Himalaya cu Everestul și, dacă-i spunem pe adevăratul nume, adică Ciomolungma, ori și mai meticulos și doct, Qomolangma, considerăm că-i prea destul; în fapt, masivul Himalaiei e-o nesfîrșită țară de piatră și gheață și zăpadă, în care popoare întregi de ieri ar avea cum rămîne neștiute veac după veac. Către amiază, Muntele ostenește și, vâlurind cafeniu, se-ngroapă în dunele la fel de vălurite ale deșertului. La Ūrūmqi, planul drept al avionului coboară și o ușoară întoarcere spre est vestește posibila întîlnire cu zidul. Pe care nu izbutim să-l zărim, în pofida limpezimii absolute a spațiului dintre pămînt și stele. Harta explică: traversăm o „coadă” a deșertului Gobi, mergînd paralel — la citeva sute de kilometri — cu marea zid. Orele trec. Depășim fluviul Huang. Și, la marginea deșertului, undeva, între Yulin și Shennan, munții golași își arată, brusc, o ciudată șiră a spinării crenelată. Nu începe de nicăieri și nu-i zărim vreun capăt. Din loc în loc — de regulă, acolo unde muntele are o tresărare mai hotărîtă spre cer — turnuri și platforme pătrate, a căror funcționalitate ne rămîne ascunsă. Aveam să aflăm mai tîrziu că vertebrele zidului însemnau, de fapt, întîiul sistem de transmitere rapidă a știrilor, un „alfabet” al fumului ducînd vestea din răsărit pînă-n apus, pe o distanță egală cu a șasea parte a ecuatorului. Culoarele peisajului se rînduiesc, de-o parte și de alta, identic: cenușiu (zidul); cafeniu-violet (frămîntatul relief sub-montan, arid, neprietenos, și încrețit, precum nicăieri în lume n-am văzut); albastru închis (munții din planul apropiat), apoi nuanțe de albastru tot mai deschis (culmile înalte, tot mai înalte, de la marginea orizontului) și, în fine, alb-gri, pînă la alb ireal al zăpezilor veșnice. Zidul rămîne în urmă să serpuiască aparent fără rigoare și țel, dar temeiurile desenării sinuosului traiect nu-s, desigur, la îndemîna analizei grabite a călătorului din veacul XX, privitor din alunecătoare înalțuri către un „a fost odată” în care pămîntul se măsura cu pasul și cel mai lung dintre drumurile lungi începea, trudnic și înțelept, cu același pas către un alt departe... Zidul aveam să-l reîntîlnim pornind din Beijing (am mereu senzația, ascultînd modulările puțin obișnuite ale vocii localnicilor, că nici Beijing nu reprezintă transcripția fonetică ideală pen-

tru Pekin, intrucît mi se pare a auzi mai degrabă un Pei'tin legănat și dulce) cu automobilele printr-o mare de biciclete, apoi tot printre biciclete și tot mereu așa, pînă cînd munții își intră în drepturi, obligînd șoseaua să urce în serpentine strînse, împreună cu linia ferată din direcția căreia auzim „bătaia” sacadată a unor locomotive cu aburi de mare putere. Ticurile turismului devenit industrie exact organizată se resimt din plin și la poalele zidului: sute de autocare și automobile, ghizi agitînd stegulețe, fotografi, chioșcuri de artizanat și un adevărat puhoi de oameni urcînd și coborînd treptele roase, fiecare dintre ei păstrînd pe chip aceeași expresie amestecată: nedumerire, încîntare, uimire. Desigur, mulți, foarte mulți vizitatori chinezi, dar și mii de străini, aproape toți încadrîndu-se perfect în definiția turistului occidental-tip: peste 60 de ani bărbății, femeile pe aproape, obligatoriu aparatul de fotografiat atîrnat de gît. Alb țacănesc blitz-uri, ghizii își adună turiștii precum cloștile puii, lume urcă, lume coboară, într-o forfoteală ce-mi aminteste zilele de aglomerație de la Louvre, cînd vezi Gioconda, o vezi și-ațit. Ceea ce nu-i puțin, dar nici nu înseamnă destul, cită vreme minunile lumii se cuvîin și înțelese, nu numai văzute. Ne desprindem, așadar, de riul de oameni în mijlocul căruia poți auzi toate limbile pămîntului și o luăm la stînga, tot mai departe, mai sus, unde zidul nu mai are dalele și treptele refăcute și rostuite spre a nu se poticni cumva turistul vîrstnic, deprins doar cu serviciul clasa întâia și autocar cu aer condiționat; mai

gatoriu să ne luăm drept aliat timpul, pe care, la urma urmei, l-am pus să justifice și să legitimeze inclusiv salturile în evoluția speciilor, ori, să zicem, alunecarea plăcilor tectonice — adică întîmplările necesare cărora nu li se pot oferi explicații imediate, riguros urmărite și comensurate după toate canoanele științelor exacte. Cu secole și secole înainte, cînd se deslășurau războaiele Punice, Hannibal trecea Alpii, se funda biblioteca din Alexandria, în teatrele romane veniseră la modă tragediile grecești, așadar își ocupa locul în istoria democrației și a arhitecturii, Arhimede descoperise faimoasele-i legi, conducătorii diverselor provincii chineze începeau să-și apere propriul teritoriu ridicînd cele dintîi tronșoane ale zidului. Încă nu se putea vorbi de marea zid, nici măcar ca idee, ci despre fortificații separate, așezate în calea valurilor migratoare. Abia după unificarea Chinei (221 î.e.n.), împăratul Shi Huangdi a dispus legarea diferitelor tronșoane mai mult ori mai puțin izolate și încadrarea lor într-un sistem. Sprijinit, la est, în stîncăriile de pe tărîmul mării Bohai și ajungînd, în vest, tocmai la Jaynguan, zidul a început a se deslășura și închea nu ca un simplu val de apărare, ci, cum spuneam, ca un sistem înglobînd orașe a căror populație era special destinată apărării și întreținerii imensului edificiu, porți însemnînd, de fapt, construcții maiestruite în inconfundabilul stil chinezesc, lucrări de fortificații cu terase succesiv retrase, amintind de posomorite zigurate. Toate avînd și exprimînd un preț al singelui, cită vreme

neîntreruptă de curți dreptunghiulare în jurul unei pagode cu 13 etaje, posedă și o extrem de ciudată sală „Arhat” (de fapt, nu-i o sală în obișnuitul înțeles al cuvîntului, ci o încrîngătură de culoare largi, mereu în unghi drept) adăpostind nu mai puțin de 500 de statui aurite ale unor divinități budiste în mărime naturală. Spectaculosul, ineditul și stranietatea provin nu numai de cît din numărul figurilor ce te împresoară și te însoțesc strîns în peregrinările prin „Arhat”, ci din expresia chipurilor atinse de „lumina divină” și încremenite ca-ntr-un stop-cadru. Nimic din austeritatea și convenționalul iconografiei bizantine ori a sculpturii din catedralele goticului. Sfinții budiști par oameni ca toți oamenii, mai degrabă puși pe șotii, cu trăsăturile destînse, plini de bonomie, fiecare surprins într-o ipostază avînd, probabil, o anume legătură cu situații reale apte să-i caracterizeze. Imposibil de ghicit și talmăcit semnificațiile atitudinilor și mai ales ale trăsăturilor ironice (?) prin supradimensionarea unor membre (un asemenea personaj blajin întinde o mînă de vreo doi metri, parcă votînd entuziast cine stie ce hotărîre îndelung așteptată) în absența unor reacții privind istoria religiei budiste, care va fi avînd, desigur, o „viață a sfinților” în stare să explice de ce statuia unui personaj apatic este cocoțată pe un soi de pasăre fantastică, avînd picioarele și ciocul verzi, penele violete și ceva asemănător cu o creastă roșie, parcă transparentă, în vîrfurile capului minuscul... În mănăstirea „Lumina divină” răsuna gonguri și se aprînd mănunchiuri de

fundă a mentalității epocii, a canoanelor, prejudecăților și chiar a sistemului de valori pe care-l propunea. Oricum, omenirea nu poate decît să-i fie recunoscătoare orgoliosului suveran: datorită spajmelor somnului său veșnic, avem astăzi reprezentările de teracotă ale războinicilor în mărime naturală și, totodată, excelente informații interesînd nu numai istoria, ci în egală măsură arta militară, cultura, economia și, de ce nu, chiar politica. Impresia de ansamblu este copleșitoare. Un uriaș acoperiș boltit, din sticlă (în-săși construcția este remarcabilă și deloc obișnuită) ocrotește, la înălțimea de 22 de metri, un adevărat cîmp de bătălie: 230 metri lungime, 70 lățime. Acolo, așteptînd cuminți în rînduri cite patru, mii de oșteni urmăresc — ce altceva? — semnul de atac al comandanților. Fiecare grup, să-i spunem „companie”, este urmat de trei cai înșeuți. Deși tehnica execuției (turnarea, apoi arderea separată a diverselor părți ale corpului și asamblarea lor ulterioară) implică un oarecare grad de prefabricare, o anume serie, deci, atît atitudinile cît și expresia fețelor diferă spectaculos. Cei care au îngropat „oastea” lui Qin Shi Huang și-au luat lucrul cît se poate de în serios, gravînd pînă la detaliu platoșa de piele a generalului, tunica placată cu metal a soldatului ingenuchiat, fiecare nit al costumului de luptă al ofițerului, toate curelele și cataramele scîi calului. Fiecare statuie diferă oarecum de cea vecină, chiar dacă poziția de drepti (cu degetul mare întins în afară) este pretutîndeni aceeași (excepție fac doar cițiva soldați cu genunchiul aplecat la pămînt), permițînd și chiar impunînd o tratare cvasi-unică a poziției picioarelor și, în general, a părții inferioare a corpului. Sigur că oastea îngropată uluiește în primul rînd prin numărul incredibil al statuiilor, plasînd întreg ansamblul într-o zonă a irealului, de parcă ne-am afla pe un platou cinematografic unde s-a pus la punct cine stie ce spectaculos trucaj al multiplicării fără sfîrșit. (Dacă am înțeles bine, aici s-ar afla, totuși, numai o parte din oștenii împăratului; la aceeași distanță de mormînt, dar în direcție opusă, ar fi fost descoperite alte statui asemănătoare și, pînă la cercetarea lor arheologică completă și punerea în circuit turistic ar fi fost, provizoriu, re-acoperite cu pămînt!) Dincolo de număr, însă, merită atenție fiecare statuie în parte prin realizarea artistică de finețe, ca și prin soluționarea ingenioasă a „racordurilor” dintre piesele ceramice (totuși, de serie, fie ea și serie mică) astfel încît, cu destul de puține variante ale segmentelor corpului, să poată fi compuse atitudini cît mai diverse. Cu cit crește gradul în ierarhia militară, cu atît tratarea este mai atentă și, să-i spunem astfel, mai individualizată. Soldatul de rînd are ambele picioare prinse de aceeași placă-suport, blocul astfel constituit fiind turnat și ars în exemplare. Nu la fel se procedează în cazul ofițerilor: de această dată, membrele inferioare, inclusiv încălțămîntea, sînt turnate și finisate separat, pînă la cel mai mărunț detaliu. Fiindcă veni vorba de detalii: sculptorii de altădată n-au omis să figureze, cu realism și, aș zice, cu o anume căldură, încrețiturile hainei militare la coate, să adune cu ușoară neglijență (evident, voită) fularul în jurul gîtului ofițerilor, să aplece către stînga canafii pieptarelor, de parcă întreg sub-pămîntul provinciei Shaanxi era să fie străbătut de aceeași pală de vînt...

Mircea Radu IACOBAN

china: chipuri și culori

departe, deci, acolo unde zidul își arată infățișarea cea mai adevărată: cu vegetație îpîndu-se dintre cărămizi, cu stirbituri de care-s inovate milenii, cu turnuri umbrite, scări ce lasă o singură persoană să urce treptele (astfel ușurînd sarcina apărătorilor de altă dată), cu puncte de privești de unde se zărește întreaga — vorba vine! — goană a șarpelui de piatră peste culmile la fel de pietroase, către albastru intens, apoi albastru pal, albastru difuz, alb cenușiu, alb, alb, alb. Sigur, întîia și fundamentală uimire izvorăște din incredibilitatea performanței tehnice. Să durezi o asemenea construcție încă în secolul al VIII-lea înaintea erei noastre, adică un sistem de fortificații înalt de 7-8 metri, cu o creastă lată de șase, pe care pot circula care, o șosea suspendată deci, protejată de creneluri înalte de doi metri și presărată, din loc în loc, cu turnuri și aripi de zid adiacente, lungi și ele de kilometri, totul într-un zigzag perpetuu, dictat de neorinduala creșterii muntoase — iată o întreprindere lesne de plasat în zona irealului fie și numai ca proiect. Imaginația și clișeele proprii veacului XX ar cere împresurarea trasului cu milioane de excavatoare și basculante și macarale și aparatul laser pentru alinierea fiecărei aripi și tot ceea ce s-a mai izbutit a se născoci întru edificare tehnicizată — cu toate acestea, greu de presupus că și-ar putea măcar propune astăzi cineva, indiferent ce putere financiară și organizatorică ar reprezenta, o atare îndrăzneală constructivă. Și totuși, cum s-a petrecut zidirea atunci, în zorii civilizației, cînd „utilajele” erau coșul, pirghia, targa și ciocanul? Pentru a afla o explicație cît de cît plauzibilă, este obli-

gatoriu să ne luăm drept aliat timpul în sine nu explică nimic dacă nu-i conjugat cu imensul efort uman și cu sacrificiile mai mult ori mai puțin asumate, fiind vorba de o lucrare de apărare destinată și celui puternic și celui slab, nu o inutilă și orgolioasă construcție funerară de genul piramidelor egiptene ori mormintelor regale ale dinastiei Ming de la Deshengemen. Marele zid ca idee poate exprima, cred, și o anume filozofie, o morală proprie anticivilizației orientale, anxioase și senine, totodată, o încercare de supraviețuire prin jertfă. Pretutîndeni împreștriat și scrijelat de hieroglife cărora greu li s-ar putea stabili vîrsta adevărată, zidul ne arată, încrustată în piatră milenară, o hieroglifă compusă din alte trei suprapuse: semnifică noțiunea de mormînt și-i alcătuită, de jos în sus, din trei foste pictograme simplificate desemnînd pămîntul, apoi un om (tăiat) și, deasupra, iarba. Iarba milenilor a n-verzit și-a-nflorit și s-a scuturat de mii de ori din și peste pămîntul ce tînuiește somnul jertfîlor într-o ridicare a marelui zid. Veche lege a firii: pe sacrificiul lor s-a întemeiat o bună parte din liniștea generațiilor ce aveau să vină.

● oastea

Întîia întîlnire semnificativă cu vechea artă chineză a reprezentării figurii umane s-a petrecut la Xindu, în provincia Sicuan. Mănăstirea budistă Boa Guang („Lumina divină”) alcătuită, parcă, prin adăugire

beșoare parfumate. Superiorul ori cum s-o fi chemînd starețul acestui așezămînt, poartă pe chip exact zîmbetul statuiilor ce le ocrotește. Imposibil de știut dacă slujitorul are 40 de ani ori 80. Mușchii feței sînt încremeniți într-o susținerea zîmbetului extatic și, dacă s-ar așeza în rînd cu făpturile aurite, în penumbra din Arhat greu s-ar deosebi de ele. Ori deloc... Cea mai spectaculoasă întîlnire cu arta statuară a vechilor chinezi avea să ne-o ofere provincia Shaanxi și orașul Xien. Cred, de altfel, că, după deschiderea mormîntului lui Tutankamon, altă descoperire arheologică de importanță ostașilor din teracotă ai împăratului Qin Shi Huang nu s-a mai înregistrat. În martie 1974, brigada de producție din comuna populară Yan Zhai execută lucrări de excavație pentru așezarea temeliiilor unei construcții oarecari. Din pămînt au început să se ivească, unul după celălalt, capetele unor statui alinate. Acesta a fost începutul. Ceea ce a urmat a depășit orice previziune și speranță a arheologilor, ansamblul oștenilor devenind, pe măsura apariției din străfundurile pămîntului, pur și simplu năucitor. Mii și mii de statui în mărime naturală, alinate după rigorile regulamentelor militare ale vremii, generali, alți ofițeri, care de luptă — totul constituind armata menită să apere somnul împăratului, îngropat la vreun kilometru mai departe, în taințele muntelui „Calul alb”. Se remarcă înainte de orice faptul că statuile au fost din totdeauna destinate îngropării, misiunea lor constînd, desigur, în protejarea mormîntului imperial de primejdile sub-pămîntului. Naivitate, grandomanie, superstiție, dogmă religioasă? Greu de spus fără o cunoaștere pro-

Redacția: Iași, str. Gh. Dimitrov nr. 1, telefon (981) 16242 ● Administrația: București, Calea Victoriei nr. 115, tel. (90) 506618.

Colegiul de redacție:
Redactor șef: **Corneliu Sturzu**
Secretar general de redacție: **HORIA ZILIERU**
Andi Andrieș, Daniel Dimitriu, Ioanid Romanescu

Apare pe 20 ale lunii
● Prețul unui exemplar: lei 5.
Abonamente: 6 luni, 30 lei; 1 an, 60 lei

Pentru strălînatate abonamentele prin ILEXIM — departamentul export-import presă, București, str. 18 Decembrie nr. 3.
P. O. BOX 136-137, telex 23226.